

D o m i n i k P e c k a

TAJEMSTVÍ ŽIVOTA

E d i c e J i t r o

T A J E M S T V Í Ž I V O T A

*První vydání bylo poctěno cenou
Duchovní České Akademie v Praze*

*IMPRIMATUR: Brunae, die 8. Augusti 1935. Nr. 7277
Dr. Jos. Kratochvil, Cancellarius Consistorii Episcopalis*

Dominik Pecka

Tajemství života

Aforismy

Edice Jitra, Praha, sv. 8

I

S M Y S L Ž I V O T A

1.

Život je pln rozporů: nečekejte, že jej vyjádřím jasnou rovnicí.

Na život nejsou rovnice.

Někdo ujde za hodinu 4.5 km. Z Českých Budějovic do Vyššího Brodu je 64 km. Otázka: jak dlouho tam půjde ten člověk, vydrží-li denně pochodovati 7 hodin?

To se dá velmi snadno vypočítati, není-liž pravda?

Ale ten, kdo to vypočítává, neptá se, jde-li ten turista sám či s někým jiným. Ve dvou se to zcela jinak jde — s písni na rtech. Počtář se neptá, nepotká-li ten člověk jiného turistu, který mu poradí, aby se zastavil ve Zlaté Koruně a prohlédl si kostel a křížovou chodbu, kde straší stín císaře Josefa II., a spatřil lípy, na které husité věšeli mnichy cisterciáky. Počtář nepočítá s tím, že před Českým Krumlovem chytí toho člověka dešť a že se bude musit tři hodiny skrývat v seníku. Také nepočítá s tím, že se mu v Rožmberku utrhne podešev a že mu bude špatně z černé kávy, kterou vypije v jedné hospodě. A dokonce už nepočítá s tím, že ten člověk za Rožmberkem poprosí šoféra vyšebrodského pivovaru, aby ho kousek cesty svezl — takže se dostane do Vyššího

Brodu mnohem dříve než bychom čekali, i kdybychom sčítali všechna jeho zpoždění.

Takový jest život — nevypočitatelný.

Chceme jistotu a sklízíme nejistotu. A nejistota je nejhorší ze všech muk. Člověk nevydrží kolísati mezi ano a ne.

Mnozí vyzkoušeli napřed ne, aby hlasem přerývaným kajícnými slzami mohli říci ano.

Jejich příklad se obyčejně vykládá jako únava. Jejich povstání jako pokrytectví. Jejich dokonalost jako ctnost z nouze.

V tom výkladu je neuctivost, ovšem: ale také pocit, že toho, co druhý člověk mi může dát, jest velmi málo. Mnoho lidí čte všelijaké filosofy života. Je to slastné vědomí, že někdo myslí za nás. Avšak neměli bychom zapomínati: myšlenky hlavy nejsou myšlenky života.¹

¹ Myšlenkové soustavy prohlašují zpravidla, že jejich účelem není řešiti podstatné otázky, anebo prohlašují, že budoucnost již přinese rozřešení. Tato obecně rozšířená náchyllost ponecháváti řešení nejdůležitějších otázek pozdějším pokolením, pochází vlastně z lenosti. A právě nejsmělejší myslitelé bývají, nejsouce si toho vědomi, po jisté stránce mysliteli nejlinějšími, poněvadž se nesnaží vyrovnati s určitou skutečností, nýbrž berou útočiště k utopiím. To, co by mohla rozřešiti budoucnost, to bychom měli vlastně rozřešiti i my: vždyť tu nejde o otázky vědecké, jež se stávají jasnějšími znenáhla, nýbrž máme tu co činiti s bytostným obsahem lidského nitra. Nerozřešíme-li pro nás tak důležitou otázku našeho určení v sobě, vlastní silou vůle a z nejvlastnějšího hledu, musí ta otázka zůstatí navždy nerozřešena. Co nám

Právě víra v nekonečnou moc rozumu může vésti k největším pošetilostem. Kdyby náš rozum byl schopen zjevit nám poslední tajemství, nemohli bychom se vůbec ptáti, co jest život.

2.

Vzpomínám si, že jsme někdy v bohosloví bývali syti teorie a říkali jsme si, že by bylo lépe, kdyby nám přišel přednášet nějaký starý, zkušený kněz z duchovní správy a pověděl nám, ne jaké to má býti, nýbrž jaké to jest. Nepřišel. Nevím, mnoho-li by nám bylo prospělo, kdyby byl přišel v nepřipustné úloze Lazara poučujícího ty, kteří měli poslouchati Mojžíše a proroky.

Říkati, že zkušenosti mají větší cenu než teorie, bylo by dosti ošemetné, nebylo-li by záruky, že se z nich nestane teorie. Teorie jsou zásady a zkušenosti jsou případy, kdy bylo jednáno podle zásad nebo proti nim. Zkušenosti nejsou vlastně dobré ani špatné. Spíše lidé bývají dobří nebo špatní. Dobré zku-

pomůže, najdou-li naši pravníci uspokojující odpověď na ni, když náš život žádá rozhodnou odpověď ihned? Kdyby budoucí pokolení měla býti schopna rozřešiti nejpodstatnější otázky života, musili bychom býti schopni je rozřešiti i my; nejsme-li však my, nebude ani v budoucnosti nikdo. Řešení takových otázek nemůže vůbec záviseti na určitém prostoru nebo na určitém čase. - *Robert Saitschick, Der Mensch und sein Ziel. Eine Lebensphilosophie ohne Umwege. C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1922, S. 202.*

šenosti by nás vůbec neměly překvapovati. Jedná-li člověk podle dobrých zásad, jak by to mohlo jinak dopadnout než dobře? Zdá se, že jen v nedostatku reflexivního poznání je příčina, že teorie, v barvu prachu oděná, stojí na pranýři a mládeži je dovoleno vyplazovati na ni jazyk. Co nazývají lidé špatnými zkušenostmi, je obyčejně jen jejich vlastní zbabělost, nevědomost a lenost. Místo aby hledali chybu v sobě, říkají, že je chyba v zásadách, jimiž se měli řídit. To je nedůslednost jezdce, který bije osla, s něhož spadl. Zkušenost špatná jest jen pomocné slovo. Berlička pro kulhavé. Zajímavý úkaz duchovního daltonismu. Zásady se prýští z předmětného řádu pravdy. Zkušenosti jsou osobní zážitky a efemerní vzpomínky. Zásady nejsou šedivé, ale lidé jsou šediví.

Dobře vložil Goethe metaforu o šedé teorii právě v ústa d'ábelská:

Grau, teurer Freund, ist alle Theorie,
und grün des Lebens goldner Baum.
(Faust.)

Nevím, vymyslí-li Goethe sám tu metaforu, či užil-li staršího úsloví. Ať jest tomu jakkoliv, je třeba říci, že představa Ideálu šedivého se mohla zroditi jen v nějaké zapeklité, užlučené a nemohoucí duši, a to ve chvíli, kdy tato duše pocítila neschopnost k životu, jehož strom se věčně zelená, kdy se zděsila nickami minulosti a spatřivši své ztracené mládí, zvolala v křečích stařecké zloby: Jsi šedivé!

Kdyby tato duše nebyla pohřžena v samý chřtán

pekla, kdyby bylo pro ni odpuštění, kdyby jí bylo dovoleno vrátiti se na tento svět, kdyby jí vráceno bylo tělo, aby mohla mluvit, a kdyby byla schopna mluvit pravdu, stanula by před námi s hlavou sklopenou a zpod rubáše kryjícího šediny slyšeli bychom slova: *Nevěřte starcům!*

3.

Mnoho vtipů je založeno na otázce: Jaký je rozdíl mezi...? Najít rozdíl, kde zcela zřejmý rozdíl je, není ani tak těžké, jako najít rozdíl, kde zdánlivě rozdílu není. Lidé velmi bloudí a trpí proto, že nerozeznávají svých ideálů od svých fantasmat.

Odmyslíme-li si od nějaké věci vše, co je nahodilé, nepodstatné, případkové a měnitelné, máme typ. Představíme-li si věc nebo bytost shodnou s typem, prostou jakékoliv nedokonalosti, vynikající však dobrými vlastnostmi, máme v mysli ideál. Ideál sám není pouhý abstrakt skutečnosti, nýbrž skutečnost očištěná a integrální. Prvky ideálu jsou vzaty ze skutečnosti; ideál neodporuje skutečnosti, ale převyšuje ji. Spatříme-li bytost blížící se ideálu, řekneme: Hle, ideální člověk, ideální kněz, ideální učitel, ideální matka. Slovo ideální můžeme nahraditi slovem pravý: pravý člověk, pravý kněz, pravý učitel, pravá matka. Zaměnitelnost těchto přívlastků jest již sama důkazem, že ideál je pravda, vyšší, zdokonalená skutečnost.

Fantasie tvoří také z prvků skutečnostních, které

o sobě jsou pravdivé, ale nespojuje jich v rozumný celek; celek je lží, již kdyby někdo se chtěl připodobnit, musil by se znetvořit. Sfinx, kentaur, chiméra, nejsou ideály, nýbrž fantasmata.

Ideál má původ v rozumu, fantasma ve snění. Ideál je možnost, fantasma nemožnost. Ideál je nadskutečnost, fantasma neskutečnost. Ideál vede ke skutečnosti. Scholasticky mluveno, běh života není nic jiného než přechod od možnosti (potentia) ke konu (actus).²

² Dětství a mládí představují, jak již často bylo postřehnuto, jednak krátké opakování vývoje lidstva, jednak vzhledem k budoucnosti nástin života jedince. Dětství a mládí jako celek jsou předjímáním a zatímním nárysem života, po něm následuje uskutečnění, vlastní drama života, jehož exposicí je právě onen nástin. Po tomto objasnění popatřme na onen zvláštní zjev, s kterým se setkáváme, kdykoliv pozorujeme život jako celek, dětství a mládí samo o sobě a dětství a mládí v poměru k životu, že totiž základním rysem ve vývoji člověka jest postup od počínání nástinného a pokusného k plně rozvitému a trvalému. Jen ve vývoji člověka? Naše pojetí se v tomto okamžiku a na tomto místě rozšiřuje na vývoj všeho živého, a to příklonem k velkému biologu: Jenningsovým průkopnickým pokusům s protozoy vděčíme za poznání, že tito nejjednodušší tvorové vykonávají neustále pokusné pohyby a ty pohyby že se stávají trvalými reakcemi teprve tehdy, když nalézají potravu nebo narážejí na překážku, neboť pak následuje buď příjem potravy nebo vítězství nad překážkou. Úsilné vnikání do světa, zprvu pokusné a zatímní, později trvalé a ustálené až k dosažení určitých cílů je cesta a běh života. - *Dr. Charlotte Bühler, Der menschliche Lebenslauf als psychologisches Problem, S. Hirzel, Leipzig, 1933, S. 325.*

Fantasma je náhražkou skutečnosti. S ideály se lidé neztotožňují, vždycky cítí, že ideály jsou nad nimi. Ale s fantasmaty se lidé rádi ztotožňují a domnívají se, že skutečně jsou tím, čím by býti měli a chtěli. Umírající Nero volal: *Qualis artifex pereo!* Jaký umělec ve mně umírá! Umění nebylo mu ideálem, nýbrž fantasmatem.

Ideál vede člověka k dokonalosti a zavazuje k činům. Kdyby ideály nelákaly a netáhly, k ničemu by nebyly. Ideály jsou neměnné a nepřizpůsobitelné. Kdykoliv lidé ztráceli důvěru ve své síly a kdykoliv se spokojovali s všedností, pokoušeli se snížit a zlehčítí předmětný řád mravní a přetvořiti jej k obrazu své ubohosti. A kdykoliv nechtěli pozvednouti hlav svých k hvězdám, přestávali rozlišovati a říkali, že ideál je sen, výron obraznosti, cosi mimosvětného a neskutečného. Kolik duší se ubilo snahou zeslabiti ideál, zaměnití jej za sen, převésti na pouhé fantasma! »Idealism« takových duší bývá jen lichotivým výrazem pro netečnost. Je tisíce lidí, kteří vykonali pramálo, ale omlouvají se tím, že si položili příliš vysoký cíl. Jejich »idealism« jest jen stokou neschopnosti, lenosti a neoprávdovosti.

Ideály nebývají zcela uskutečněny, to je pravda. Možno říci, že ideál uskutečněný by nebyl již ideálem. Tato věta je velmi konejšivá. Do jaké míry, bylo by zřejmo teprve rozborem a výzkumem, co si kdo chce odpustiti a jaké nedokonalosti zastříti. Jsme milovníky úlev a promíjení. Integrita nás děsí. Jest

vyčítavá a neúprosná. Tedy: útěšnost věty o neuskutečnitelnosti ideálů není v jejím slovním znění, které je pravdivé, ale ve způsobu, jak člověk hledající dispens jí rozumí. Ideál uskutečněný by nebyl ideálem — tomu se obyčejně rozumí takto: ideály jsou na to, aby se neuskutečňovaly.

Zvláštním druhem dispense je nervové a mravní zhroucení. Zhroucený fantasta - neurotik - jak ho líčí podle svých lékařských zkušeností J. A. Hadfield, přichází k lékaři a vykládá mu, že mohl býti znamenitým atletem, jezdcem, hráčem tenisu, skvělým rozpravěčem, dovedoucím vtipně odpovědět, duší společnosti, dovedným hráčem bridge, člověkem, který by uměl vládnouti, chrániti utiskované, duchovně vésti ty, kdož jsou v tmách — to vše by dovedl, nebýt té neurosy. A věc je jasná: nebýt té neurosy, byl by býval musil ukázati svou velikost, a když by neukázal, byl by se musil vzdáti nároku na pověst člověka neobyčejných schopností: bublina jeho fantasy by praskla.³ Jeho nemoc jest jen omluvou, útočištěm, nouzovým východem. Chce státi před lidmi jako mučedník zničený pokusem dobýti světa a chce od nich slyšet: Hle, jak veliký muž padl! Oni však řeknou: konec fantasy. Fantasta padá. Idealista vystupuje. A ještě jeden rozdíl. Fantasta říká: Chtěl bych, kdybych mohl. Idealista odpovídá: Mohl bys, kdybys chtěl!

³ J. A. Hadfield, *Psychology and Morals. An analysis of character.* Methuen & Co. Ltd, London (10 ed.) 1934, p. 59.

Smutek se vkrádá v duši. Vkrádá se - jiného slova těžko užití správněji. Zloděj je smutek. Ulamuje spony zavřených desk zapomenutí. Otvírá skřínky radostí a vybírá skvosty uložené v nich. Převrací relikviáře minulosti. Vylupuje drahé kameny zdobící stěny duše. Potichu, jak byl přišel, odchází zanechávaje po sobě jen odporný nesoulad.

Smutek je cosi starozákonního.

Na pídě, hle, vyměřil jsi dny mé
a věk můj jako nic je před tebou.
(Ž. 38, 6.)

Tak volá žalmista v zármutku a vědomí nicoty. Hořký pesimismus některých knih starozákonních vnuká téměř myšlenku, že by se Starý zákon mohl nazývati Bolestnou Zvěstí právě tak jako se Zákon nový nazývá Zvěstí Radostnou. Červ jsem a ne člověk - lká David v bezútěšném hoři. Rosu dejte, nebesa - toužebně volá Isajáš. Marnost nad marnost - naříká Kazatel.

Smutek je cosi pohanského. Křesťan má naději. Jak by tedy mohl býti smuten? Křesťan má pravdu. Zná budoucnost. Nemusí se lekatí příšer, které nic nejsou ve skutečnosti. Nevztahuje rukou po trpytných preludech přítomnosti. Ví, že nic nemůže ztratiti, neztratil-li duši, a nic získati, nezískal-li Boha.

Volání Nového zákona: Buď vůle tvá!

Toť vrchol života. Vyplniti své určení. Dáti životu

pravou hodnotu. Pochází-li člověk od Boha, nic nemůže býti cílem jeho bytí nežli Bůh.

Na otázku: Co jsi? odpovídám: Jsem člověk. Na otázku: Čí jsi? - Jsem Boží.

Dante končí svoji Komedii verši:

All' alta fantasia qui mancò possa;
Ma già volgeva il mio disiro e il velle
si come ruota ch'egualmente è mossa
l'amor che muove il sole e l'altre stelle.*

* Vznešené obraznosti moc tu došla;
však točila již přání mé a chtění
jak kolo stejně otáčené Láska,
od níž hyb slunce má i druhé hvězdy.

(Překlad Dr. K. Vrátného.)

Vůle básníkova pohybuje se úměrně s vůlí Boží jako kolo točící se stejným směrem a stejnou rychlostí. Dvě krajnosti jsou nebezpečny člověku: nepředbíhati, nezpožd'ovati se. Dvojího bludu se má vystříhati. První blud je v tom, že člověk Boha nedbaje vlastní silou chce dobýt, co považuje za svůj cíl. To je titanism. A druhý blud je v tom, že se člověk vzdává své vůle v domnění, že nemůže na svém osudu nic měniti. A to je fatalism. Pravda je uprostřed.

Člověk náleží Bohu, ale Bůh ho nezbavuje svobody. Radostné uspokojení cítíme, vykonáme-li svoji povinnost. Výčitkami jsme štváni, jednáme-li špatně. Již tato denní zkušenost se jeví jako důkaz, že jsme svobodni. Voláme-li: Buď vůle tvá! nevzdáváme se

své svobody. Bůh nás vede, ale netáhne. Řídí, ale nenutí. Prikazuje, ale nespoutává. Jsme synové, ne otroci. Dědici, ne vyhnanci.

A tak proti prvnímu bludu stojí pravda: Bůh tě vede! Proti druhému: Jsi svoboden!

5.

Proč si někdy přeji zemřít? Protože si myslím, že bych měl ještě to neb ono vykonati, v tom neb onom se polepšiti. Ač vím, co si budu přát ve chvíli smrti, abych byl vykonán, přece toho nekonám. Oddaluji smrt. Spoléhám se, že ještě nepřijde a že budu ještě moci vyplniti účel svého bytí, než zemru. Má-li život můj nějaký účel a já ho ještě neznám, proč nepát-rám dnem i nocí, abych jej poznal? Anebo vím-li, jaký má účel, a přece se nesnažím vší silou jej vyplniti, nepodobám-liž se bláznovi, jenž staví dům svůj na písku? Ví, k čemu je dům, ale nestaví ho tak, aby obstál, přijde-li vítr a bouře.

Byli filosofové, kteří tvrdili, že život není k ničemu. The life is not worth of living. Jak je možno, že se tito filosofové neotrávili jedem na krysy ještě téhož dne, kdy přišli k takovému poznání? Byli básníci, kteří milovali mdlou vůni tuberos a ve verších kyse-lých i hořkých dokazovali, že jsou zcela unuděni životem. Je-li možno mysliti si něco pošetilejšího, než když člověk zdravý myslí na nemoc?

Dvojí to chyba: někteří vědí, v čem je účel života, a přece ho neplní. To jsme my, špatní křesťané.

Jiní předstírají, že život nemá smyslu, a přece žijí, jako by měl smysl.

To jsou špatní filosofové a básníci.

Rozdíl jest jen v tom, že špatný křesťan klame jen sám sebe, špatný filosof a špatný básník klame i jiné.

Špatnému křesťanu se nechce žíti.

Špatnému básníku a špatnému filosofovi se nechce umříti.

6.

Žije-li kdo v naději, že po smrti tělesné trvá život duše, je třeba, aby spojoval tuto naději s myšlenkou, že to bude život lepší, než je tento. To znamená při nejmenším, že to bude život pokoje a spravedlnosti. Kdyby ne, neměli bychom příčiny toužiti po nesmrtelnosti a nejvyšší nadějí světa byl by profesor Voronov. Jisté žlázy opic by nás zachraňovaly před úplným zoufalstvím a eugenikové by nám měli daleko více co říci než Flammarion číslující v Juvisy fakta o vidění na dálku a projevech duchů zemřelých. V podobě marnotratného syna vrátil by se Driesch z kraje okultismu ke své zoologii a poslední leta svého života by věnoval zdokonalování lidského pleme-
ne. Šarlatáni by lkali nad hrobem Berthelotovým, že zemřel dříve, než by mohl soustřediti denní výživu člověka ve dvě zcela malé pilulky, jejichž výrobou by bylo možno vydělávat náramné peníze. Filantropové by založili ligu proti smrti s toutéž citlivostí, s jakou založili ligu proti alkoholu a proti válce.

Celkem se zdá, že by lidé nedělali skoro nic jiného, než dělají dosud. Je tedy patrné, že pokládají tento svět za lepší než onen. Nic jiného jim také nezbývá, neboť nehledají spravedlnosti a zbožňují svůj neklid.

Uvažujeme-li o marnosti života, činíme tak vždy jen k vlastní útěše a nepočítáme rozhodně s tím, že celý svět nám uvěří a začne dělat něco jiného, než dosud dělá. Neboť kdyby nám uvěřil, byli bychom tak hrozně překvapeni, že bychom ani nedovedli říci, jsme-li ještě na tomto světě či již na onom. Budme tedy rádi, že nám věří jen naši přátelé, nebo že se tváří, jako by nám věřili: máme tak aspoň jistotu o tom, kde ještě nejsme.

Píše se mnoho o skeptické náladě přítomnosti a myšlenkové krizi dneška. Těžko pochopiti, proč se tu jmenuje přítomnost a dnešek. Skeptickou náladu mívali lidé ve všech dobách, a není příčiny se domnívati, že Kazatel byl méně skeptický než Schopenhauer nebo že Sokrates měl méně důvodů pohrdati ženami než Otto Weininger, nebo že Job, ležící na hnojišti a zlořečící dni svého narození, prožíval menší krise než Heine za živa pohřbený ve své Matrazzen-gruft.

Nemůže nás samo o sobě udivovati, že lidé přítomnosti jsou skeptičtí. Podivno jest jen, zač lidé přítomnosti pokládají svoji skepsi a jak ji hledí překonat. Někteří ji považují za cosi nepřekonatelného a ztotožňují ji se životem. A tak dělají náhončí smrti po způsobu starých pesimistů od Aristippa až po fi-

losofy devatenáctého století. Jiní postřehli, že skepse je prostě nedostatek života a že tu třeba nalézt něco, čím by byla potlačena.⁴ To jsou, řekněme, počátky

⁴ Život musí mít smysl, volá Werfel. Odkud a kam? to chci vědět! Z ničeho jsem vyvstal a v nic se mám pohřbít? Jsem jen nic na dovolené? Nihilism plodí zoufalství, jsa poslední fází myšlenkového a mravního úpadku lidstva. Právě jako žid cítí se Werfel oprávněným k tomuto projevu: Tento svět, který se nazývá civilisovaným, může duševně být zachráněn, jen když nalezne cestu k pravému křesťanství. Proč? budou se ptáti kostelníci pozemskosti. Poněvadž učení Kristovo — tak musí vyznati, kdo hlouběji vidí — nejen není vyčerpáno, nýbrž je sotva tušeno. Poněvadž metafysickými a etickými hodnotami nekonečně převyšuje hnutí přítomnosti. Poněvadž staví neohrabaného barbara reálnosti a posedlého interesenta v Evropě a okolí před svatý paradox Žij proti svým zájmům pro pravdu a život! Ale i ve světském smyslu se musí uznati, tak pokračuje, že spása lidstva nikdy nemůže vyjít z filosofických systémů, theosofických kroužků, sekt a roztržštěných směrů náboženských, nýbrž jen z obecné, svět objímající víry. Nedá se popřít, že i tento nihilistický svět nás častuje všelijakými mravními průpovídkami: Bud' hodný, bud' poctivý, nedělej nic zlého, měj sociální cit, nevyhýbej se odpovědnosti atd. U všech všudy, pročpak mám být hodný a poctivý, nedělati nic zlého a nevyhýbat se odpovědnosti? Jsem přece jen vírem jakýchsi pitomých elektronů, které slepují dohromady kus lejna, aby po čase vyšly ne bez zápachu. V dění světa nezůstane po mně stopy. Je tedy docela lhostejno, činím-li dobré či zlé, což jsou ostatně dva antropomorfní pojmy. Má-li mít odpovědnost smysl, musí mít mé jednání věčné následky. Ale mé jednání nemá vůbec následků. Svým citem pro odpovědnost se jen kriticky podrobuji kořistnickým záměrům zespolečenštění, ať už je kapitalisticky nebo socialisticky zbarveno. Mravnost je pak podle mého ná-

víry. Věří se v Osud, Lidstvo, Národ, Vědu, Umění, Přírodu. A praví-li někdo, že to jsou pouhé představy, uznává, že člověk potřebuje nějakého přeludu, aby unesl tíži života a nezešílel: »Každý z nás má nějakou chiméru, ilusi zcela klamnou, ale právě tyto iluse nás drží při životě, poněvadž dávají našemu snažení pevný cíl a směr. Ztratíme-li svou ilusi, zhroutíme se, ježto nemáme již proč žít.«⁵

Napřed se řekne, že nic nelze vědět a v nic nelze věřit. Když pak se ukazuje, že bez víry není života, připouští se víra, ale jen jako terapeutický klam, jehož věda ještě nedovedla učiniti zbytečným. Podle toho by byl život možný jen autosugescí, vírou v nic.

Národové by se měli hojně zásobiti přeludy. Bylo by užitečno pojišťovati iluse proti vloupání, požáru a ztrátě.

zoru jen umění uplatniti svou osobu a nepřijíti do kriminálu. Co povídáte? Komu mám přinášeti oběti? Příštímú pokolení? Svým dětem? Čím zdůvodňujete, prosím, smím-li se ptáti, tuto humanitou zavánějící prolhanost? Žiji zde a nyní. Příznivá chvíle již se nevrátí. Neustoupím nikomu. To povídání o dětech a o budoucnosti je holá metafysika, nenechám ze sebe udělati hlupáka. Když je všechno nic, jest boj o uspokojení mých pudů jedinou skutečností. Tak by musila doopravdy vypadati každá etika nespočívající na myšlence závislosti na Bohu. - *Reden u. Schriften von Franz Werfel. Können wir ohne Gottesglauben leben? Paul Zsolnay Verlag, Berlin-Wien-Leipzig, 1932, S. 54—56.*

⁵ Doc. Dr. Vilém Forster: Duševní poruchy a jejich léčení. Praha, 1926, 259—260.

Tohle nám předříkávali také pragmatisté: pravda je to, co člověku prospívá. Čili jsme tam, kde jsme byli. Nejvíce jsme skeptiky, když se domníváme, že jimi nejsme. Dejte nám iluse, které bychom mohli cpáti do sebe jako makarony! Ukažte nám, kde rostou chiméry, neboť chceme tloustnout v klidu!

Z těchto výkřiků moderní duše vyplývá, že pravda je věc neužitečná, nejistá a proměnlivá. Pravda - tot' člověk. Tak přichází k slávě stará myšlenka, že člověk je měřítkem všech věcí.

Jest jen otázka, zdali je tím pomoheno člověku. Co je platno říkati mu, že je velmi hezké, jedná-li statečně a mravně, tvrdí-li se mu zároveň, že důvody, proč tak jedná, jsou pro kočku, že jsou leda jeho soukromým klamem, z něhož ho ovšem lidé zdvořilí nebudou rušiti.

7.

Když jsme byli studenty, strašilo se sporem vědy a víry. Byli modláři vědy, kteří od ní očekávali rozluštění všech hádanek života. A byli přehorliví apologetové, kteří tu frašku brali vážně a odpovídali modlářům vědy učenými spisy. Je jasno, že musí býti spor mezi pavědou a vírou a naopak mezi pověrou a vědou. Spatřuje-li kdo spor mezi vědou a vírou, pokládá patrně za vědu, co není vědou, nebo za víru, co není vírou.

Strašilo se tím. K čemu to bylo, nevím. Víra je sice kon rozumu, ale motivovaný vůlí. Nevěra není choro-

ba rozumu, jako spíše choroba vůle. Kořeny její ne-
tkví v nedostatku poznání, ale ve zhudlaření života.
Kde není dobré vůle, marno přesvědčovati rozum.
Víra křesťanská je ovšem víra rozumná a obránce
její může svými důkazy přivést člověka až na práh
víry - překročiti však jej musí sám.

Věda - víra a podobná dilemata jsou spíše jen jaká-
si okřídlená či výpomocná slova, hříčky na zastření
skutečných rozporů v životě. Mají podobnou úlohu
jako studentské omluvenky, na nichž nikdy není na-
psána pravda. Moderní člověk není vlastně ani scho-
pen vážně prožívat nějaký rozpor. Neumí domýšleti.
Kolik je skutečné nevěry? To by nám bylo jasno,
kdybychom mohli odečísti ze života vše, co se z víry
vyprýštilo: ideje svobody, bratrství rovnosti, lásky,
míru a spravedlnosti. Svět je křesťanský proti své
vůli. Je si vědom, že základy jeho spočívají na před-
mětném řádu mravním. Nesmí másti, že hledá nové,
nenáboženské zdůvodnění toho řádu.

Kolik je lidí opravdu nevěřících? Lidí nevěřících
myšlenkou, ne pouze skutkem? Kterí se zbavili jaké-
hokoliv mravního residua, jež jest dědictvím věřících
otců? Člověk nevěřící je cosi nesmyslného a nemožné-
ho.⁶ Je myslitelné, aby někdo popřel Boha a nepopřel

⁶ Zvláštní význam má atheism teprve tehdy, když nepopírá
Boha, nýbrž smysl světa vůbec. Avšak i potom v něm tkví
něco ryze náboženského, totiž potlačený vzdor proti něčemu,
čeho se člověk nemůže úplně zprostiti, nebo slza nad něčím,
co člověk ztratil jen s bolestí. Jean Paul sám si jednou uvědo-

života? K čemu žíti, není-li Boha? Důsledný ateista by měl skončiti sebevraždou, když nelze empiricky dokázati, že by život stál za to, bychom jej žili. K čemu to utrpení, není-li naděje? K čemu ty boje, není-li vítězství? K čemu ty práce, není-li odměny?

Rozpor tu je, a to: víra či revolver? Život či smrt?

mil nemyslitelnost atheismu, když si pohrával s myšlenkou, že není Boha. Jeho Rede des toten Christus vom Weltgebäude herab, dass kein Gott sei (Ausgewählte Werke, Berlin 1847, Bd. 8, S. 336), jest pro něho jen citovým potvrzením jeho nepřekonatelné víry. I v atheismu pravém bývá nějaká náboženskost, aspoň víra ve vlastního, naprosto vnitřního boha, který smetl všechny bohy ostatní. Stojíme před poslední otázkou náboženskosti, i když v hloubi duše chybí jakákoliv jistota hodnoty. Teprve v tom jest úplné zavržení náboženského smýšlení. Spočívá-li tato nenábožnost na pouhé trpnosti a vnitřní nepevnosti, netvoří životní útvar. Ale i to se může konečně státi vědomým a chtěným slohem životním: nihilism, ba i praktický relativism (s ním nemá nic společného theoretická bezradnost a neschopnost rozumově zdůvodniti hodnoty) hlásají, že život nemá smyslu. Střezme se přejíti to povrchními slovy. Je možné, že takový člověk vyslovuje svoji přirozenost zcela poctivě. Jest ovšem otázka, jak jest možno s takovým přesvědčením přežiti jediný den. A zdá se téměř, že právě toto »vyznání« přece jen obsahuje jakousi hluboce oblažující jistotu. Kdo již není schopen, aby se hlásil k nějakému bohu, zapisuje se nakonec d'áblu. Ale v jádru jeho přirozenosti není lhostejnost k hodnotě, nýbrž převrácení hodnot. Teprve kdyby někdo byl schopen říci: není hodnoty, zachvátila by bezbožnost celou jeho bytost. Ale takového člověka není. - *Eduard Spranger, Lebensformen. Geisteswissenschaftliche Psychologie und Ethik der Persönlichkeit. Max Niemeyer, Halle (Saale), 7. Aufl. 1930, S. 275—276.*

Tento rozpor třeba domyslití buď tak, buď onak. Buď žítí a pak musí život mítí nějaký smysl. A smysl má život jen v Bohu. To znamená věřiti.

Anebo - není-li Boha a jsem-li jen kus trpící hmoty, rozšlápnutý červ, proč žítí? To znamená nevěřiti.

8.

Jednoho dne ke mně přistoupil jeden mladík a vykládal mi o svých životních zklamáních a nakonec mi řekl, že život je zlá věc. Poněvadž mluvil tak tuze filosoficky, neodolal jsem a počal jsem mu pro potěšení analysovatí pojmy život a zklamání. Život, tak jsem pravil, je vlastně jen pomocné slovo, kterého potřebujeme, abychom mohli mluvití o sobě. Zcela určitě je vymyslíli lidé, kteří chtěli mermomocí, aby někdo poslouchal jejich příběhy, ať veselé či smutné.

Ve skutečnosti život není nic právě tak, jako nic není čas. Co je život? Řada změn? Chcete říci, že se něco změnilo a že cítíte souvislost těch změn a že si je všecky pamatujete? Nebo chcete říci, že se všechno nezměnilo a že něco zbylo jako ohryzané kosti po jídle?

Co je život? To, co bylo? Již minulo a není. Co bude? Ještě nepřišlo a není. Co jest? Myslím-li si kterýkoliv okamžik přítomnosti, i nejkratší, jest i ten krátký okamžik buď cosi minulého, nebo budoucího. Není přítomnosti. I kdyby na tisíc dílů rozdělil vteřinu, přece ani jediný bych nemohl nazvatí přítomným: některé by byly minulé, jiné budoucí.

Mladíkovi se zdálo, že si z něho dělám dobrý den,

ale já jsem dále mluvil o zklamání. Lidé říkají, že se zklamali, když se nestalo, co očekávali. Jak to, že něco očekávali? Co nebylo v minulosti, kladli v budoucnost. Budoucnost však je klamná. Mnozí si nejsou vědomi, že budoucnost je vlastně soubor představ vytvořený minulostí. Tyto představy jsou vlastně vysloužilci, kteří k ničemu nebyli a musili jít na odpočinek. Myslíme si pořád, že se něco mělo státi, a poněvadž se to nestalo, zdá se nám, že se to stane. Je to něco podobného, jako když staneme před zrcadlem. První dojem jest, že v určité vzdálenosti stojí někdo cizí před námi. Pohlédneme-li bedlivěji, poznáváme, že jsme to my sami. Naše budoucnost není nic jiného než zrcadlení minulosti. Zeptáme-li se lidí, nač se těší, zvíme, co prožili. Řekni mi, čím chceš býti, a já ti řeknu, čím jsi byl. Tvrdí-li někdo, že se zklamal, znamená to prostě, že nepřestal ještě doufat. - Po tomto pohnutlivém rozboru odstoupil ode mne mladík a již nikdy ke mně nepřistoupil. Patrně proto, že byl zarytý pesimista. Či lépe řečeno: proto, že to byl člověk bez naděje.⁷

⁷ Jest možno žít a věřit, že život je takový, jaký by měl být: a jest možno žít a věřit, že by život mohl být jiný a nepochybně lepší. Ti, kdož nejsou spokojeni s životem, jaký jest, bývají nazýváni pesimisty: kdežto ti, kterým se všechno zdá být dobrým, bývají nazýváni optimisty. Pravda pravdoucí je však v opaku. Ten, kdo si stěžuje na život, jaký jest, má před sebou určitý ideál a jelikož tento ideál se příliš liší od skutečnosti, je smuten. Avšak co znamená jeho smutek jiného nežli že ideál se může uskutečnit a hmota zušlechtit? V jeho

Život je tragedie. Bylo by hrubým podvodem tvrditi něco jiného. Tak zvaní harmoničtí lidé jsou často lidé spokojení sami se sebou, lidé nedovedoucí a nechtějící se znepokojovati. Vše silné, vznešené a osobní jim připadá jako neoprávněné zasahování do jejich klidu. Čemu se nejvíce vzpírají, jest právě tajemství života. Nejraději by je převedli na jasnou a hýčkanou formuli. Život je ve skutečnosti neharmonický. Život je neklid. Poznání, že nemůžeme nalézt klid kolem sebe, nenalezneme-li jej v sobě, zdá se býti poznáním nejtěžším. Klid lze nalézt jen neklidem. To je základní paradox života.

Člověk jest bytost neharmonická. Ale jejím povoláním je harmonie: mír se sebou, mír s lidmi, mír s Bohem. Smysl života je mír. Ale mír vybojovaný.

Harmonie, ale ne daná, nýbrž žádoucí, očekávaná toužená, vždy znovu dobývaná. Vše, co je živé, směřuje k úplnosti. Hlad, ať tělesný či duchovní, je pocit

smutku a v tom, co se nazývá pesimismem, jest utajena naděje v život krásnější a jeho nářkem se otevírá výhled do světa lepšího. Nazývají ho pesimistou, je však jediným a pravým optimistou. A naopak ten, kterému se zdá život dokonalým, jak jest, svým úsměvem nám říká, že není naděje, leda naděje v klid, ne však v menší utrpení a že se musíme těšiti ze své ubohosti, poněvadž se nemůžeme zdokonaliti. Jemu nesvíti na cestu ideál, svět je pro něho bez záře. Ten, jehož nazývají optimistou, jest ve skutečnosti jediným a pravým pesimistou. *Nicolà Moscardelli, L'altra Moneta, Guanda Editore, Modena 1933, p. 56—57.*

neúplnosti. Zákon úplnosti je zákon veškerého života. Platí ve fyziologii, v psychologii, v etice, v náboženství. Ve fyziologii se úplnost nazývá zdravím, v psychologii sebeuskutečněním, v etice dokonalostí, v náboženství svatostí. Zraníme-li se, celý organismus tělesný pracuje k nápravě. Nervový systém přenáší pocit bolesti, srdce se rozbuší a žene krev do rány, aby ji vyčistila, glandulární soustava vydává bílé krvinky a ty se shromažďují v ráně, aby zničily a vypudily zhoubné mikroby, svěží krev přichází a obnovuje porušenou tkáň, až se rána zacelí.

To je zákon úplnosti. Život je děs z prázdna. Co je živé, děsí se vakua, neúplnosti, necelosti a nedokonalosti. I vnitřní život člověka se řídí zákonem úplnosti. Musíš býti člověkem celým.⁸

⁸ Něčím celým může býti jen ten člověk, který je vřaděn do celé skutečnosti, i do nekonečnosti Boží a který je zapojen ve vztahy světa Bohem stvořeného. Člověk není jen tělem, jest i duší, není jen jedincem, jest i údem společnosti, a to nejen jedné, nýbrž i více společností, není jen bytostí časnou, nýbrž i bytostí věčnou, není jen bytostí poznávající, nýbrž i chtějící, nemá jen cit, nýbrž i rozum, a naopak nemá jen rozum, nýbrž i cit. Jeho síly, jeho vztahy jsou nesčetny a on je musí všechny spojit v celek. Nesmí vytrhnouti jednu část a na ni se omeziti, nemůže říci: mne se dotýká jen co je tělesné, nebo: mne zajímá jen vlastní osoba; jak se daří druhým lidem, jest mi jedno. Nemůže říci: jsem jen badatel nebo jen umělec; neboť je také občanem, je také služebníkem Božím. Nemůže říci: žiji jen přítomnosti nebo času pozemskému; musí, ať chce nebo nechce, žíti i budoucnosti, ba i věčnosti. Musí vždy a v každém okamžiku býti něčím celým, t. j. musí užívatí všech svých sil, musí dbáti všech svých vztahů, musí plniti všechny své úkoly a povinnosti. - *Peter Lippert S. J., Vom Christentum und Lebenskunst, J. Müller, München 1933, S. 148—149.*

Tomu však se nesmí rozuměti tak, že by každý člověk měl býti vším. Člověk nemůže býti vším.

»Universální« povahy nemají středu a tudíž ani síly. Abychom získali život, musíme se zříkati života.⁹ Nižší musí zhynouti, aby se zrodilo vyšší. Bez askese není vyššího života. Kdo ztratí život svůj, nalezne jej.

⁹ Rozkoš, radost, požitek; i nejduchovější a nesvětější radost je vždycky jen částí, dílčím zjevem, jest něčím, co jen hodinu neb okamžik uchvacuje, co se dotýká jen těla nebo jen rozumu nebo jen citu, co hýbe jen tímto jedním člověkem nebo snad ještě několika málo lidmi. Každý požitek jest jen výseč a ne celek. Proto musíme tuto výseč opět včleniti do celku a uvésti v souvislost s ostatními částmi. Proto jen člověk celý a celek života svého na zřeteli mající může míti právo na nějaký požitek; jinak vytrhuje něco ze souvislosti, ruší jednotu, kazí soulad, vytváří nelad a činí svůj požitek něčím zlým. Člověk celý uvede každý okamžik, každou jednotlivost, každou radost a každou bolest svého života v harmonickou jednotu. Svě zotavení uvede v soulad se svými silami a schopnostmi, s požadavky svého povolání; své jídlo a pití odměří podle potřeb svého těla; radost z přírody a z umění přiměřenou potřebám svého vnitřního vzdělání; krásné obcování s člověkem i nejdůvěrnější styk s člověkem nebude oddělovati od nesmírné odpovědnosti, kterou nám každý styk s člověkem ukládá; a zvláště potěšení, jehož mu skýtá žena, nebude odlučovati od odpovědnosti za toto ženské srdce ani od odpovědnosti za příští pokolení, ani od odpovědnosti k společenstvím, v nichž žije, k svému národu a své Církvi. To právě je zvláštní a tajemné, dokonce nesmírně tragické v našem životě, že i naše nejosamělejší chvíle a naše jednání v nejosamělejších chvílích má následky jdoucí do nekonečna, až do hlubin duše, do dálav sociálního života, až do věčnosti. Vznikají-li takové následky, jsme za ně i odpovědni, musíme je viděti, uvážiti, zkoumati, musíme z nich vydávati počet sobě a jiným, především však Bohu. - *Peter Lippert, o. c., S. 149—151.*

II

Z D R A Ů Í

1.

Civilisace je výhodná tím, že nemusíš chodit pěšky, nemusíš kopat, nemusíš být ševcem a můžeš být agentem pojišťovny nebo tajemníkem lihovarské společnosti. Svalů nepotřebuješ.

A poněvadž víš, že bys dobře neztrávil uzené kýty a tří plzeňských piv, kdyby ses nepohyboval, vykonáš denně sedmnáct dřepů, patnáct výpadů pravou nohou, patnáct levou, dvě minuty víříš pravou rukou, dvě minuty levou, přesně, jak předepsal Müller.

Zimmergymnastik jest žalostná náhrada za práci ve vinici. A poněvadž při tom müllerovském baletu smrti se nezahřeješ ani tolik, abys vypotil ze sebe všechny výměšky, které se ti usazují v krvi, jezdíš do Karlových Varů a do Píšťan a za 6.000 K se válíš jako nejhorší zvíře v zapáchajícím bahně, věříš všem mastičkářům, co ti natlachali o radiové emanaci, piješ vodu *Salvator*, která obsahuje lithium, a raduješ se jak dítě, smrdí-li tvá moč právě jako koňská. A poněvadž jsi jednoho dne četl v jedné velmi učené knize, že slepice není ani za mák hloupá, když se popelí na slunci, počneš se za přiměřené vstupné opékati na velmi elegantním písčisti máje hlavně na zřeteli, abys vzbudil údiv všech známých dam, jak bu-

deš opálen, až se vrátíš do hlavního města. Rozumí se, že postup opálení denně sleduješ v zrcadle a zaznamenáváš svědomitě do zvláštního zápisníčku. Také napíšeš feuilleton o užitečnosti slunečních lázní s duchaplnou pointou o dámských kostýmech, které toho roku výhradně jsou v módě v slunečních lázních. Všem známým rozešleš fotografický snímek dobrodružné odvahy, se kterou den co den chodíš vědomě a účelně na místo, kde svítí slunko. Kdybys byl četl v některé učené knize, proč pes občas žere trávu, doufám, že bys stejně vědomě a účelně se počal pást na vonné louce, neboť některé traviny obsahují purgativní látky. Zřejmě, i tuto odvalu bys zvěčnil feuilletonem, zápisníčkem, fotografií *ut supra*.

2.

Křesťanský názor na tělo je mnohem vyšší, než se obyčejně myslí. Co lidé neznalí podstaty křesťanství zpravidla pokládají za křesťanský názor na tělo, je manicheism, učení, mající kořeny ve starověké gnosi, podle níž duch je stvořen Bohem, tělo d'áblem. Pravda je, že křesťanství povýšilo tělo až do nebe: Slovo tělem učiněno jest - Syn Boží přijal tělo, a naopak: tělo se spojilo s božstvím. Jen tři dni zůstal Kristus odloučen od těla. Proč by byl uzdravoval a křísil těla lidí, proč by ustanovoval viditelná znamení své milosti, jež konána na těle, obrozují a posilují duši, proč by sliboval vzkříšení těla svým věrným, kdyby podstatou jeho učení bylo pohrdání tělem?

Není křesťanské ničit tělo. Ale není křesťanské hýčkat tělo.¹ Je křesťanské pěstít tělo pro duši. Síla a krása těla nikdy nesmí zaplacená býti zubožením duše. Hygiena, gymnastika, sport, hra samy o sobě nejsou věci ani dobré, ani zlé. Jsou to jen prostředky k cíli. Cílem jest rovnováha duše a těla.²

Vše, co k tomuto cíli vede, je mravně dobré. Neobávám se tvrditi, že studující mládež je náchylná poklá-

¹ »Ideálem« křesťana není ani bezkrevný asketa, ani bezduchý atlet, nýbrž čestně dobyté životní společenství krásné, silné duše a krásného, silného těla. *Dr. Robert Linhardt, Das Leben ruft, S. 148, Herder, Freiburg im B. 1929.*

² Naše tělo je mysterium jako náš duch. Chápu dobře, proč od renaissance pozornost lidí stále intenzivněji se obrací ke kultuře těla. Neznámou zemí pro naši vědu jsou nejzákladnější funkce života. Nikde se nejeví barbarství lidí zřetelněji než v životosprávě. Nevyšli jsme zde ještě z periody experimentů. Nové tělo! Tělo připravené jako strom v květu k uvítání nebeských ptáků, lyra v eterných rukou, všechna okna k věčnosti čistá, jako umytá staletými bouřemi! Co převratů bude třeba v celém hospodářství země, nežli takové tělo uzraje pro radostnější a sladší setbu myšlenky! Co nových smyslů bude třeba u člověka vyvinouti! Čeho bude třeba zapomenouti! Co recidiv jako u těžce nemocného! Ale — a to je přesvědčení, které stále jasněji si uvědomuji — bez jiného, vyvinutějšího, laskavějšího a poslušnějšího těla nedá se mysliti onen stav vítězné rovnováhy, bohaté duchovní plnosti, dětské lehkosti, ovládnutí všech temných mocí, svobody, o níž snili proroci všech věků. Je tato naše hvězda dosti bohatá v tajných ložiskách svých sil pro naše zářící sny? - *Listy Otakara Březiny Anně Pammrové, str. 42., A. Pammrová, Žďárec u Tišnova 1933.*

dati prostředek za cíl nebo věnovati prostředkům dokonalosti mravní více pozornosti než dokonalosti samé. Tím není řečeno, že není třeba zdokonalovati prostředky ty. Tělocvik, sport jsou zajisté instrumenty mravního úsilí, ne ovšem jediné. Čím dokonalejší budou ty instrumenty, tím více se přiblížíme cíli.

Tělocvik může býti, jak Stanley Hall široce vykládá, různě pojímán. Smyslem tělocviku může býti: *a)* učiniti tělo dokonalým mechanismem, schopným nejrůznějších pohybů - ať potřebných či nepotřebných (pojetí Jahnovo a Spiessovo), *b)* podrobiti činnosti těla vůle a osvoboditi je z panství nižších center (švédské pojetí), *c)* naučiti tělo dokonalému držení s poměrně nejmenším vynaložením sil (ortogennické a ekonomické pojetí Lingovo), *d)* vytvořiti souměrnost údů.³ To vše by se mělo spojit ve vhodný celek. Skutečný slon není ani strom, ani lopata, ani kořen, ani provaz, jak tvrdí slepci v bajce, domnívající se, že část, již se dotkli, jest celek.

Dovede dnešní »tělovýchova« vytvořiti ten žádoucí celek? Neuspokojena tělocvikem, věnuje se mládež sportu. Vábí ji v něm rozmanitost situací, přiblížení přírodě, dramaticčnost hry, patos závodění a měření sil, spontaneita a možnost osobního uplatnění, konečně v míře nemalé i vlivy intersexuální - příležitost ukázati sílu a obratnost před osobami druhého pohlaví.

³ G. Stanley Hall, *Youth, its education, regimen and hygiene*, p. 53—72, D. Appleton and Comp., New York 1912.

Sport je poesie pohybu a činu. Můžete v něm nalézt i různé druhy poetické: v závodech epos, ve hře drama, v turismu a přírodních odvětvích lyriku. Kořeny sportu jako zjevu psychologického jsou v tvůrčí obraznosti a mravním idealismu.

Chybí mnoho.⁴ Otázka je, jak odloučiti sport od rekordmanství. Hledá se demarkační čára mezi sportem jako výkonem a sportem jako divadlem. Musí se objasniti vliv sportu na pohlavní dospívání.⁵ Hledá se

⁴ Přítomný stav sportu vystihuje G. S. Sandilands takto: Může se říci, že nejbližší období vývoje sportu se počíná. Sport jako divadlo již celkem dospěl svého vrcholu. Sport jako druh činnosti přesně odloučený od denního díla lidského byl poznán jako nebezpečnost. A sport pro sport, jak jej denně pěstují amatéři, začíná býti pokládán za opovržení hodné zabíjení času. Organisoaná zahálka, ať se objeví v jakékoliv podobě, se nakonec stává podezřelou. Společnost jest poněkud zmatena: neví, kterým směrem se dáti. - *G. S. Sandilands, Atlanta or the Future of the Sport, Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., London 1928, p. 99.*

⁵ Právě v tomto období - totiž od šestnácti do dvaceti let - měl by přival energie, způsobený pohlavním dospíváním, býti uveden do koryt vyšší části osobnosti a zúrodňovati bohatá pole umění, literatury, vědy, sociálního a kulturního života. S tohoto stanoviska jest jednostranná sublimace pohlaví sportem vydána přísné kritice. Pouhé vybíjení (working-off) přebytečné energie tuhým cvičením na volném vzduchu může sice odvrátiti pozornost od méně žádoucích způsobů činnosti, ale může způsobiti (a často způsobuje), že kulturně mnohem cennější střediska hynou nedostatkem výživy. Jest úkolem rozumného učitele nebo otce najíti zlatý střed. Říci jinochu plodícímu básně nebo písícímu zamilovaná psaníčka: Pojd'

hranice a rozdíl mezi sportem jako zábavou a sportem jako řemeslem. Obtížné je srovnati názor davů, jež vychovány sportem se dívají na život jako na hru a kratochvíli, a stanovisko ekonomů, kteří žádají, aby lidé byli vychováváni především k práci.

Proti obavám ze zesurování a zobchodnění sportu stojí jen skrovné naděje některých lidumilných duší, které se domnívají, že mezinárodně organisovaný sport umenší válečného ducha v lidech a národech: tato naděje ovšem spočívá na předpokladu, že hlavní a nejmocnější příčinou válek jest touha ukázati fyzickou sílu.

3.

Schránou těla je šat. Brání přílišné ztrátě tělesného tepla, vssává pot, ochraňuje tělo před přílišným chladem a horkem, prachem a vlhkem. Šat je opora duše. Usnadňuje ctnost cudnosti. Šat je ozvěna osobnosti. Vyjadřuje smysl pro čistotu, prostotu, krásu, rytmus a melodii. Bez šatu není tělo dokonalým výrazem duše. Šat je symbol. Značí povolání, stav, hodnost, důstojnost. Vyjadřuje úctu k osobám, věcem a událostem. Účel šatu je hygienický, etický, estetický a společenský. Šat je věc velmi účelná. Prostředek, ne cíl. Šat slouží řádu. Nesmí panovati. Popře-

a hrej kopanou a tak zapudíš tyto nezdravé myšlenky! znamená nebezpečně se přiblížiti k barbarství. - *Meyrick Booth, Youth and Sex, A psychological study, p. 104—105, London, George Allen & Unwin Ltd 1932.*

me-li čtverý účel šatu, znamená to, že děláme z prostředku cíl. Podporujeme ubývání rozumu.

A jako šat je věc velmi účelná, tak móda je věc velmi neúčelná. Popřeme-li účel šatu, zbývá móda.

Móda je věc velmi neúčelná. Módu neurčují potřeby zdravotní. Co je v módě, nosí se, i když je to nepohodlné a nezdravé: kožišiny v létě, průsvitné punčošky v zimě. Fakulta prohlásí, že vysoké podpatky jsou zdraví škodlivé. To však neznamena, že začne přibývati rozumu. Ukáže se jen, že důvody fakulty nebyly asi dosti pádné, aby přesvědčily ženu, která chce býti chic. Šat není k tomu, aby chránil tělo, nýbrž tělo je k tomu, aby nosilo šat. Módu neurčují úvahy mravní. Je pravda: člověk jako bytost mravní zahaluje své tělo, zvláště ty části těla, jichž zcela neovládá. To činí ze studu. Stud je vrozený, ne pouze vypěstěný cit, v němž duch projevuje bolest z připoutání k hmotě a z nedostatku dokonalé svobody.

Účelem módy však není skrývati něco, nýbrž odkrývati. Šat není služebník duše, ale duše je otrokyní těla. Módu neurčuje smysl estetický. Móda se nešíří proto, že je pěkná, nýbrž proto, že je móda. Má-li se někde vyjádřiti krása, neberou se na pomoc módní žurnály. Umělec se obyčejně spasí tím, že oděje své postavy v tak zvaná historická roucha. A ostatně stačí pohled do časopisu módního, starého třeba jen dvacet let: dojem není estetický, nýbrž groteskní.

Móda nevzniká z vkusu. Móda nevyjadřuje krásno. Móda je sugesce. A jako každá sugesce získává člo-

věka ne důvody a důkazy pro rozum, nýbrž představami pro obraznost. Obrací se ne k vyšším, nýbrž k nižším schopnostem duše, nepřesvědčuje, nýbrž vnucuje se.

Že sugesce módy jest tak úspěšná, nepřekvapuje, když víme, že člověk má sklon přizpůsobovati se množství. Ten sklon vychází z přirozené sociability člověka, z touhy nelišiti se, dělati jak druzí, zaniknouti ve stádě.

Módu neurčují ohledy společenské. Šat obřadní nepodléhá módě. Šat jako symbol vyjadřuje službu bližnímu. A to právě je proti duchu módy. Móda učí, že šat je účelem sám sobě. Není tedy nikdy symbolem, je vždy jen hračkou. Móda je cosi iracionálního, nezodpovědného, absurdního. Móda jest neúčelnost, bezúčelnost, protiúčelnost. Móda jest nebezpečnost pro osobnost. Móda je nebezpečnost pro společnost.

Co činiti? Protiviti se módě a tak zachrániti osobnost? Předbíhati módu a tak buditi zdání originalnosti? Pokulhávati za módou a buditi posměch současnosti? - Nejtěžší úkol:

býti rozumným,
býti svým,
nebýti směšným.*

* Vše, co je vypočítáno na efekt, je nevkusné podobně jako všechno, co budí přílišnou pozornost. Ostatně Brummel nám zanechal znamenitou zásadu týkající se tohoto předmětu, již všeobecný souhlas v Anglii dal sankci: Když vás lidé pozorují příliš zvědavě, nejste dobře oblečen: jste oblečen až pří-

Mohlo by se také o tom uvažovati, čím není šat.

Šat není příkrývka. Šat není vývěsní štít. Šat není vnadidlo. A je toho ještě mnoho, čím šat není. Není na příklad skafandrem, není přírodopisným kabinetem, není květináčem. A to by ještě mohlo vésti k zajímavým úvahám.

K úvaze o maskování, zakuklování, přestrojování. Lidé se přestrojují, aby něco chytili nebo aby nebyli chyceni. Ti první jsou třeba potápěči. Ti druzí jsou třeba zloději. A ti ostatní jsou zcela jistě komedianti. K úvaze o výrobě šatu z kožišin a perí vzácných a drahých živočichů. K úvaze o zdobení šatu květinami.

Vadnoucí květina může býti symbolem vznešené oběti. Ale na kabátě vyjadřuje nanejvýše jakési příliš romantické zalíbení v zániku.

4.

Tělo lidské je bojiště, kde vyšší bojuje proti nižším, jeden proti všem. Co je nám platno, známe-li jména všech bacilů ohrožujících naše zdraví, když nemáme proti nim přirozené vzdornosti, prvotní síly a jarosti? Jsme-li pokolením hnijícím za živa příjící, rakovinou a tuberkulosou? Pokolením s žaludky zesláblými a zuby práchnivějícími?

liš dobře, příliš nepřirozeně nebo příliš nápadně. Podle této nesmrtelné sentence má se každý prostý chodec pohybovat nenápadně. Jeho triumf je právě v tom, že je zároveň prostý i distinguovaný, že ho zasvěcení poznávají a dav přehlíží. - *Honoré de Balzac, Úvaha o elegantním životě, Edice ON, Brno 1930, str. 64.*

Množství lékařů v dnešní době, důvěra v jejich všemohoucnost, úzkost, s kterou se jich dotazujeme na každé píchnutí mezi žebry, je příznakem obecného umírání. Jediné lékařství, které má smysl, je lékařství profylaktivní. Poněvadž většina lidí jde k lékaři, až už je oheň na střeše, nemůže jim vlastně pomoci. Často vyhání d'ábla belzebubem. Směr chemicko-minerální v lékařství není nejsprávnější směr.

Důležitější než otázka, jak ztraceného zdraví nabýti, jest otázka, jak si zdraví zachovati. Lékaři by měli býti méně mastičkáři a více kazateli.

Opakujeme: kazateli, ne zákonodárci. Hygienikové a eugenikové by si totiž velmi rádi hráli na parlament. Právem se obává Chesterton, že by to mohlo dospěti až tam, že by se zacházelo se všemi zdravými, jako by byli nemocní. Stane-li se ochrana zákonem, změní-li se lékař ze zdravotního rádce v zdravotního policistu, vybaveného paragrafy a mocí, bude to horší než všechny nemoci světa. Není možno dobře vybrati znalce zdraví. Může existovati znalec chorob, ne však znalec zdraví. Jsou jen znalci věcí výjimečných, nikdo nemůže býti všeobecným odborníkem: odborník nedosáhne autority, než když otevřeně vymezí pole své působnosti. Zdraví, to jest prostě příroda a žádný přírodovědec by neměl býti tak drzý, aby tvrdil, že tomu rozumí.⁷

Kdo už nemocen je, ať jde k lékařům a činí, což-

G. K. Chesterton, Eugenika, Lad. Kuncíř, Praha 1928, str. 51—54.

koliv mu řeknou. Lékaři tohoto věku jsou nesporně k tomu povoláni, aby pomáhali, když je zle. Slovem, aby léčili. Aby léčili sugescí, medicínálně, instrumentálně i operativně. Jak umějí. Nemoci lze předejít rozumným otužováním, správnou výživou, přiměřeným oděvem. V řeči Církve jmenují se tyto věci: střídmost, čistota, půst. Tyto tři věci se zošklivily světu, protože mu byly hlášány ve jménu objektivního řádu. Ve jménu autority. Svět žíznil po svobodě. Myslil, že svoboda je nezákonnost. Myslil, že svoboda je odboj. A svoboda je řád. Řád, jímž vůle nedokonalá se podrobuje vůli dokonalé. Byla to svoboda za cenu života.

Neboť zamítnuv autoritu, která jej chránila *předem*, našel si svět autoritu lékařské vědy, aby jej následně a pozdě křísila z úpadku zaviněného a nenapravitelného. Zavrhnuv ctnost, zvolil injekce. Zavrhnuv život, sáhl po číši jedu.

Posledním útočištěm chorého lidstva je chytrost toxikologů. Nezbyvá tedy než jed jedem vyháněti. Věřiti v hmotu neústrojnou. Čekati spásu z mineralií.

A to je filosofický *nonsense* - léčiti vyšší nižším.

5.

Namítne někdo: ale *chirurgie*?

Leccos se hodí novináři nemajícímu čím vyplnit sloupce denního listu. Proč by nepsal o úspěchu dánského chirurga, jemuž se podařilo shnilý hrtan nahraditi kaučukovou trubicí? Denně čteme o divech

moderních operatérů. Ze samé vděčnosti k chirurgům zapomněli mnozí na zcela prostou pravdu, že radost ze zdařené operace není ničím proti radosti člověka zdravého, který operace nepotřebuje. Zdařená operace je civilisační radost. Je to radost člověka, který si dal rozřezati žaludek zkažený překořeněnou zvěřinou a dráždivými víny, aby si prodloužil svůj bídny život, a když se operace zdařila, s uspokojením poznává, že hřešiti neškodí lidskému zdraví, neboť lékařská věda pokročila tak, že mluvit o následcích zhýralosti je zcela nemoderní rčení; poznává, že nauka zsinaleho Krista je vlastně výstřední flagelantství, protože život je požitek, a střídmost vymyslili asketi, aby nám v ústech hořkl každý doušek, zrovna jako vymyslili čistotu, aby v led chladly dívky v každém objetí.

Chirurgie se stává nadějí těch, kteří se snaží dokázati beztrestnost sybaritství a zbytečnost metafysiky. Chirurgie je spolehlivá dovednost i přes nespravedlivé úsloví průměrného občana, že operace se zdařila, ale pacient umřel, spolehlivá i dokonce v tom smyslu, že netřeba se vzdávati nejpríjemnějšího náзору na svět, netřeba klásti cíle životního v záhrobí, že možno býti synem slunce a živiti se medem.

Kristus byl lékařem. Uzdravil člověka 38 let nemocného a potkav jej téhož dne v chrámě, pravil mu: »Hle, učiněn jsi zdráv, již nehřeš více, aby se ti nepřihodilo něco horšího.« (Jan, 5, 14.) Prve než uzdravil ochrnulého v Kafarnaum, odpustil mu hříchy,

jichž následkem byla nemoc: »Odpouštějí se tobě hříchové tvoji.« (Mat., 9, 2.)

Některé nemoci jsou následky hříchů. Některé nemoci jsou neštěstí. Medicina budiž ne útěchou hříšných, ale nadějí nešťastných.

6.

Je-li přílišná důvěra v lékařství opravdu příznakem chorobnosti a je-li množství lékařů v nepřímém poměru ke zdraví a přirozené radosti životní, možno zvláště viděti v rozmachu lékařství zubního, jež je skoro výhradně zvláštností civilisace.

Naturam supplet ars. Tak četl jsem nade dveřmi jednoho zubního atelieru. Umění nahrazuje přírodu. Jsme tedy velmi vděční umělcům dovedoucím navrtati zkažený zub a zacpat díru stříbrným nebo měděným amalgamem. Kdežto umění svobodná přírodu napodobují, umění zubařské ji nahrazuje. Umění vyráběti nepravé chrupy dostoupilo vrcholu v moderní civilisaci. Starý svět, jak se zdá, neměl dosti ohledu na bezzubé, uvážíme-li, že se vyskytli ve Starém zákoně úzkostní rabíni, kteří zapovíдали nositi v den sobotní nepravé zuby.⁸

Nebo, že mniši budhističtí zvláště o zubech rozjímávali, neboť jsou zřejmě *anatta* (ne-já), poněvadž trváme a žijeme, i když je všecky ztratíme; předčasným hnitím připomínají zuby obecný zákon pomíji-

⁸ C. Fouard, *La Vie de N. S. Jésus Christ*, I. p. 275, Paris 1913.

vosti; připravují nám potravu a tak ukazují, že vše, co jsme, jsou látky vnějšího světa, tedy něco, co nejsme my, *anatta*. - - - »Vypravuje se, jak jednou jedna paní, která se přivdala do vznešené rodiny, pohádavši se se svým manželem nastrojila se jako bohyně a časně ráno se vracela z Anuradhapuru ke své rodině. Cestou potkala starého mnicha, který právě šel s hory Cetiya do Anuradhapuru, aby tam žebrol. Když ho spatřila, dala se do pustého smíchu. Starý mnich pohleděl na ni pronikavě a uzřev její zuby poznal, že tělo je hnus, a dosáhl svatosti. Proto jest psáno:

Mnich uzřel její zuby
a myslil na nečistotu,
a nežli kráčel dál,
již došel svatosti.

Potom přišel její muž, jenž ji stopoval, a spatřiv mnicha starého, řekl jemu: Pane, neviděl jsi ženy jíti touto cestou? A starý mnich odpověděl:

Co cestou běželo, už nevím,
zda mužské nebo ženské stvoření,
vím však: že uzel kostí
se hýbal na silnici.⁹

Ač tato budhistická legenda nepraví výslovně, jaké byly zuby, jež utíkající žena na starého mnicha vycenila, jistým se zdá, že krásné nebyly, když si mnich v té chvíli zošklivil celý svět.

⁹ Georg Grimm, Die Lehre des Buddha, S. 497, München 1922.

Rabíni neměli rádi nepravých zubů, buddhisté shnilých. Malichernost rabínů je směšná, ale zošklivení mnichovo je pochopitelné: zkažené zuby značí království smrti mezi námi.

7.

Ingressuri igitur, dilectissimi, dies mysticos, et purificandis animis atque corporibus sacratius institutos, praeceptis apostolicis oboedire curemus, emundantes nos ab omni inquinamento carnis ac spiritus.

(Sermo 4. S. Leonis Papae de Quadrag.)

Katolictví uchvacuje celého člověka. Není pouhou naukou, jest životem. Neobrací se jen k mozku, ale zpívá *Sursum corda, vzhůru srdce*. S očistou srdce spojuje očistu těla: *emundates nos ab omni inquinamento carnis ac spiritus* - očišťující se ode všeho, co poskvřňuje tělo a ducha.

Důležitější než vnější očista těla koupáním, mytím, jest vnitřní očista postem. Půst je slávou Církve. Nejúčinnější jest půst přirozený (*jejunium naturale*), očista těla hladem a žízní. Škoda, že klesl na pouhou újmu s různými dispensemi; dnešní způsob postu je neslavný ústupek civilizaci. Původní přísná observance ochabla i v klášteřích. Za stara se v postní době nejídalo a nepívalo, až večer. Potom dovolili, aby předčítatel napil se vína, vysýchalo-li mu v hrdle. Aby se neopil, směl zakousnouti chleba, *ut non noceat potus*. A konečně, aby druzí nebyli zkráceni, dovoleno všem pojísti před večerem chleba

a zapítí vínem.¹⁰ Toto občerstvení vzrostlo časem na tučné pojezení a tak idea postu značně utrpěla. Možná, že dekadentní žaludek civilisovaných nesnese, co hrubý organismus barbarů. Civilisovanému člověku zdá se půst jen nevýznamným úkonem přecitlivělé zbožnosti, asi jako modlitba růžence.

Kazatelé předčítají na počátku postní doby diecéšní postní řád. Svědomitě jej předčítají. Jediné, z čeho se věřící rádi zpovídají, jest, že se nepostili.

Zlaté prasátko o Štědrém dnu je velmi vtipný vývažek zapomenuté přísnosti a zábavný sport pro děti, které jedí desetkrát denně.

Příklady svatých čpí plesnivinou: svatí byli svatí, my jsme jen lidé. Jak může někdo chtít, abychom činili, co svatí? Lidé odlidštili svaté, aby se nemusili posvěcovati. Učinili z nich nadsvětnou, eterickou kastu, podivnou, nedostižnou.

Rada kazatelům: mluvte o postu jako lékaři; mluvte o výživě, o tvorbě krevních tělísek a výměně látek!

Rada lékařům: kažte zástupcům o moudrosti Církve, která nežádá nic zbytečného ani nerozumného!

8.

Naše doba, ač mnoho mluví, štítí se idiosynkraticky starých, poctivých slov.

Moderní člověk hyne týmiž neřestmi jako starý. Ale nerad o tom slyší. Rád by se přelstil. Nemůže-li

¹⁰ H. Noldin, *De praeceptis Dei et ecclesiae*, p. 700, Oeniponte 1914.

se zbýti starého zla, chce aspoň, aby existovalo pod jiným jménem. Tato snaha se vloudila i do Písem sv. Ve starých překladech jsme četli o synu marnotratném, že *prožral* majetek svůj s nevěstkami, v překladech nových čteme z ohledu na člověka civilisačního, který dobře ví, že má nervy, velmi mnoho nervů, že syn marnotratný *prohýřil* majetek svůj s nevěstkami.

Člověk necivilisovaný vyhazoval ze dveří, byl-li mu host nemilý, člověk civilisovaný dovoluje si upozorniti, že vaše přítomnost by se lépe vyjímal mimo jeho přijímací pokoj. Člověk necivilisovaný míval leckdy hlad, člověk civilisovaný trpívá podvýživou.

Slova *pacholek*, *chlap*, sklesla na paradigmata Gebaurovy gramatiky, a řádně vychovávaná dívka by jich nevyslovila, aby se doopravdy nezačervenala. A přece v zapadlých vsích slováckých zpívají synkům, aby se drželi po pacholsku, a když se Jura pochlapí, vítají ho: »Vítaj, Juro, mezi chlapy!« Civilisace je hana staré poctivosti. Z básnickou veteší a biblickou reminiscencí.

Řeč civilisační je eufemistické názvosloví pro věci ošklivé a kruté hanosloví pro věci krásné. A táž pravidla slušnosti, která zavazují člověka civilisovaného, aby místo *prase* říkal *vepř*, nutí ho též, aby místo *půst* říkal *dieta*. Dieta není nic jiného než půst.

Jest ovšem třeba se varovati slov, která mají přídech římského ultramontanství. Lékař na příklad nemůže říci pacientovi, že se musí postiti. To by byla neodpustitelná bezohlednost k člověku, který má

nervy. Takovou radou by zajisté také mlčky připustil, že Církev věděla, co činí, když ukládala věřícím půst.

Říci: zachovejte dietu, to je ještě snesitelné. Dieta je prostě vymoženost civilisačního lékařství.

9.

Někteří zlí kulturní dějepiscové popsali hedonism jako zvířectví a žravost. To je pomluva, hledíme-li na jídelní lístky civilisovaného světa. Hedonisté se možná nevyznali tuze v hygieně, ale věděli aspoň, z čeho bývá břicha bolení, a našli správnou formuli: *Meden agan!*

Zvíře má pud, aby rozeznalo jedlou bylinu od jedovaté. Člověk má rozum, aby rozlišil dobrá jídla od špatných, aby odměřil množství dobrých věcí a nejedl očima více než obsáhne břicho. Hedonisté se podřídili rozumu: Všeho s měrou! Ukázali, že dovedou býti lidmi. Jedli a pili, aby neškodilo. V jejich formulí bylo obsaženo i přikázání páté. Pohané, kteří nemají zákona, přirozeným způsobem činí to, co zákon předpisuje. (Řím. 2, 14.)

Civilisovaný člověk jí všecko, co mu navaříš. Jí všecko, co dostane koupit. Jí, aby utratil svůj měsíční plat. Neví, co by jedl. Neví, jak by jedl.

A právě, že nic neví, potácí se mezi krajností a krajností. Není dosti filosofem, aby věděl, čím se krmiti.¹¹

¹¹ Pozorujeme-li nejprve čistě filosoficky vzájemný vztah lidských bytostí, smíme říci (bez obavy před výtkou), že kaž-

Místo aby nahlédl do pořádné příručky tělovědné, věří nábožným šarlatánům, kteří ho přesvědčují o kanibalské ohavnosti stravy živočišné a kteří mu vštěpují jedinečné nadšení pro výživu výhradně rostlinnou.¹²

dá živá bytost jen tak může existovati, že ničí jiný život. Rostliny, které požívá odříkavý asketa, jsou živoucí tvorové; musí je zabít. Sýr, z něhož žije trapista, je získán hypertrofií mléčných žláz krav. Dojímavé jsou pokusy ceylonských buddhistů zabrániti aspoň zničení zvířecího života. Procezují pramen, z něhož pijí, cedítkem, které smějí dokonce míti jako soukromý majetek, aby odvrátili smrt malého hmyzu. Budeme snad smět opakovati (aniž bychom byli cyničtí) starou a hořkou žertovnou otázku, zdali zabítí zvířete velikého přes jeden milimetr jest zakázáno, zabítí zvířete pod jeden milimetr dovoleno? Miliony bakterií tuberkulosy zachvacují denně plíce lidí i krav; nám lidem jsou dnes tyto bacily mnohem nebezpečnější než tygři a hadi. Zřejmě není zde jiné volby než kladivo a kovadlina, zničití nebo býti zničen. - *Siegfried Behn, Das Ethos der Gegenwart, P. Hanstein, Bonn 1934, S. 8—9.*

¹² Maso (nejen svalstvo, nýbrž i játra atd.) je bohaté bílkovinami, je lehce stravitelné, i využije se obvykle v zažívacím ústrojí dokonale, takže je znamenitou živnou látkou; živočišné potraviny chovají dále dosti tuku, takže v malém objemu obsahuje potrava živočišného původu množství živných látek ústrojných — až na uhlohydráty. »Vegetariáni«, přidávající k rostlinné svojí potravě vejce, máslo, sýr atd., mohou se snadno obejít bez masa (t. j. svalstva). Proti přiměřenému požívání masa nelze uvést žádné vědecky oprávněné námitky. Nelze uznati, že původní, přirozenou potravou člověka byly rostliny; rostlinná strava, má-li se výživností rovnati živočišné, předpokládá důkladné zpracování, jakého

Vegetariány se stávají obyčejně lidé sentimentální. Odmítají jísti maso ze soucitu s ubohými zvířaty. Bylo by důsledné, aby měli soucit se vším živým a přestali pojídati i rostliny. Banket Světové unie vegetarismu roku 2000 mohl by pak míti tento jídelní lístek:

Bakteriová polévka 0.017

Pryžový nákyp

Smažená křída

Uhelná směska.

Jílová šlehačka.¹³

10.

K ušlechtilým duším náleží i prohibicionisté. Prohibice se zakládá na předpokladu, že občanstvo jest dobytek. Svištícím bičem jej odeženeš od kalné louže, nechceš-li, aby z ní pil. Prohibice je hůl, zdvižená nad lidským stádem. Prohibice jest formální nelidskost. Domnění, že mravnost se dá zaříditi paragrafy.

Či neběží o mravnost? Jen o prosperitu stáda? Jen o vzorný chov čeledi? Pak třikrát běda! Pak je

se dostává na příklad u nás semenům obilnin: avšak pěstování obilí, mletí zrn, pečení pokrmů atd. vyznačuje už velmi pokročilý kulturní stav lidstva; daleko menší přípravy potřebuje strava živočišná. Ani ovoce nelze prohlásiti za původní stravu lidskou, neboť chová při hojnosti uhlohydrátů teprve v přílišném objemu dostatek bílkovin. - *Dr. Edvard Babák, Tělověda. Základy biologie člověka. J. Laichter, Praha 1922, díl I., str. 604—606.*

¹³ Olga Hartley and Mrs. C. F. Leyel, Lucullus, The Food of the Future, Kegan Paul. Trench, Trubner & Co., London 1928, p. 45 sq.

prohibice nejhnusnějším výplivkem materialismu. Prohibice jest jen vnější, policajtské řešení. V Americe zkusili, že účinkem prohibičních zákonů narostlo tajných krčem, kde se pilo tím náruživěji, neboť zákazy daly alkoholu vnaďu zapovězenosti. Prohibice musí začítí, jako každá společenská oprava, v nitru člověka. Aby člověk byl rozumný a nepil, co mu škodí, a nepil víc, než mu prospívá. Aby znal míru. Vylijeme-li zásoby starých vín do stoky a zapečetíme-li pivovarské kotly, tím ještě lidstva neobrodíme. Je-li už třeba potírati alkohol, potírejme jej tam, kde skutečně jest ve formě nestřídmosti, totiž v lidské duši. Dejme zákon, ne nařízení! Nařízení jsou jen vývěsky zchátralého světa, v němž nikdo nechce poslouchati. Nepříjemná četba občanům, kteří ustupují jen před blýskavými bodáky. Kdyby nebyl svět ničemný, nebylo by třeba nařízení. Vložme do srdce lidského *zákon*; oživne v člověku přirozený hlas, který mu velí, co má činiti a čeho se varovati! Utvrzme ducha jeho, aby v mírnosti, střídmosti a klidu šel životem! Aby nechyboval, i když by chybiti mohl.

Jest jisto, že prohibice je krajní útočiště těm, kteří si už netroufají člověku říci, že má svobodnou vůli.

11.

Nezabiješ zní civilisovanému uchu příliš biblicky a katechismově. A není to přece nic jiného než co moderní literatura do omrzení přežvykuje: *Život je nejvyšší hodnotou.*

Směšno je čísti, co civilisační básníci stále píší o živných nadrech země, o vonících hroudách z jara a mdlé vůni vstavačů. To je poesie měšťáka, který vychází v neděli odpoledne a potkává na rozích ulic květinářky s trsy kropáčků, podléštěk, sněženek a fialek, dovídá se, že kdesi je také země a z ní roste to drobné kvítí. To je poesie výletníka, který jde do polí a jako divý se válí po každé mezi, urve kde jaké kvítí a odnáší do smrdutého města náručí vadnoucí trávy.

Venkovan není nikdy vytržen nad přírodou. Pramálo o ní mluví. Ale miluje ji mlčenlivou a nehybnoucí láskou, neboť s ní žije. Jemu je zřejmo, že lidské tělo potřebuje jako rostlina světla, vzduchu a tepla. Ví, že prací se člověk zahřeje. Svlékaje si kabát na rubisku ukazuje moudrost rovnou moudrosti doktorů, kteří posílají břichaté lidi do Karlových Varů. Žije s přírodou. Žije tam, kde rostliny a zvířata: na světle a na vzduchu. Říkává krásně: *Kam nechodí slunce, tam chodí lékař.*

Tak žítí, jest znáti nejvyšší hodnotu života. *Considerate lilia agri!* Neřekl-liž Pán, abychom žili jako květiny?

Nezabiješ je příkaz záporný. A proto nepřipouští výjimky. Zavazuje vždy a pro vždy.

Je příjemnější slyšeti jej kladně: *Život je nejvyšší hodnotou.* Příjemnější, neboť si myslíš, že snáze unikneš. Či je nejvyšší hodnotou, aby ses vyžil? Abys vychutnal sladkost chvíle, jež nenávratně prchá?

Pravím však: ne abys zneužil. Přírody nepřelstíš. Mstí se důsledně. Účtuje neúprosně.

Básníci, kteří psali chválu života, nerozlišovali dobře. Téhož slova užíváme často v několikerém smyslu. Život značí ovšem zdraví, schopnost pohybu, práce a radosti. Ale život značí též zákon, jehož nutno dbáti, aby dar zůstal darem, zdraví zdravím.

Manna padala na pouti. Byl to dar nebes. Hnila však těm, kteří si jí nasbírali více, než potřebovali.

I život je dar nebes. Ale darem zůstává, jen dokud dbáš zákona nebes. Jinak, co bylo nejvyšší hodnotou, propadá zkáze a mění se v pekelný trest.

12.

Božena Frídová vzpomíná na Hanu Kvapilovou:

»... Výstava byla otevřena asi měsíc a ke konci Hana ochuravěla. Potkala jsem ji v pátek. Šla ze zkoušky a zastavila se na skok ve výstavě, kam jsem se právě ubírala. Naříkala si, že jí není dobře, a že tchán její doktor Kvapil konstatoval u ní cukrovku. „Není divu,“ řekla resignovaně, „byla jsem nucena k vůli častému chrapotu navlažovati hrdlo bonbony, měla jsem jich stále plnou hrst, a toho medu co jsem spotřebovala! Kdyby to věděl Thomayer, ten by se zlobil, a to jsou asi ty následky. Život za život!“¹⁴

Život za život. Velmi prostý vzorec. Přísná výměna je život. Toho si je vědoma umírající tragédka, jež

¹⁴ Božena Frídová, *Hrst vzpomínek na Hanu Kvapilovou*, Cesta, roč. V., str. 41.

koturny slávy kupuje za cenu zdraví. Resignovaně říká: »Život za život.« Vznešená, vyslovujíc zákon smrti. Umírá medem.

Opravdu tragicky umírá jen člověk, jenž obětoval nižší, aby získal vyšší. Jsou ovšem lidé, kteří vyšší dávají za nižší. Život, nejvyšší hodnotu, za číši vína. Život za valčík.

To není tragedie, to je dekadence.

A lidstvo dekadentní, jež popírá Boha, šlape mravní zákon, tone v neřestech mstících se do desátého pokolení, sní sen chorého o síle a zdraví.

Římané říkali, že zdravá mysl je ve zdravém těle. *Mens sana in corpore sano.*

Myslím, že jen z polovice rozumíme tomu přísloví. Domníváme se snad, že zdravé tělo je příčinou, že mysl je zdravá. Kdežto přísloví to, je-li dovoleno do něho vsouvati příčinný vztah, má zcela jistě také smysl, že zdravá mysl je příčinou, že tělo je zdrávo.

Mysl, toť rozum a vůle. Zdravá mysl je poznání, jak správně žíti, a rozhodnutí, žíti tak. Není-li toho poznání a toho rozhodnutí, nebude zdraví.

13.

Mens sana - toť vědomí sebe, poznání sebe a vláda nad sebou. Mens sana je snaha a povinnost býti celým a dokonalým člověkem.

Tomu sotva porozumí ti, kteří vidí v člověku jen dokonalejšího živočicha, pudový organism.

Heslo jejich je převábné: vyžití se! Míní se obyčejně vyžití sexuální. Toto vyžití se prohlašuje za nezbytné k zachově zdraví tělesného i duševního.

Chorobami všeho druhu se hrozí všem, kteří se nevyžívají.¹⁵ Nejsilnější oporou požadavku vyžití je pověra o nepřemožitelnosti pohlavního pudu. Nacházíme ji skoro všude, kde se o sexualitě mluví, ať jsou to výklady therapeutické, teorie sociologické či básnické obrazy života.

Nejmocněji opřel tu pověru Freud učením, že potlačovati sexuální žádost škodí zdraví. Odřikání jest podle jeho domnění konflikt mezi pudem a já (Sexualtriebe a Ichtriebe).¹⁶ Neukojený pud si hledá náhradu a nalézá ji buď v perversi nebo neurose. (Ovšem, aby ji mohl nalézt v perversi, nezbývá Freudovi než prohlásiti člověka za bytost polymorfně per-

¹⁵ Mezi duševními známkami (následků nevyžití) nalézáme tupost, nedostatek rovnováhy, nervosnost, nevědomý sadism, omezenost a pobožnůstkářství. V jiných případech mohou výsledné známky navzájem silně si odporovati, poněvadž vznikají reakcí. Na příklad nervosní sebevědomí může býti nahrazeno přímou útočností nebo silná kyselost temperamentu citovou překypělostí. Někdy jsou patrný i nepříznivé následky pro tělo, a to tělesná nepružnost, vleklá chudokrevnost, náchylnost ke krutému a častému bolení hlavy: rovněž silná nevolnost se nezřídka vyskytuje. *Ralph De Pomerai, Aphrodite or The Future of Sexual Relationships, Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., London 1932, p. 47.*

¹⁶ Sigm. Freud, *Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse*, 4. Auflage, Internat. psychoanalytischer Verlag, Leipzig-Wien-Zürich 1922, S. 405.

versní a tvrditi, že v době puberty se částkové perverse slučují v jediný proud.) Nejčastější druh neurosy vznikající z konfliktu pudu a já jest neurosa úzkosti (Angstneurose).¹⁷

V tom jediné má Freud pravdu, že bez konfliktu není neurosy. Neurosa skutečně vzniká z konfliktu, ale ne z konfliktu vůle a pudu, nýbrž z konfliktu dvojího pojetí života, vyššího a nižšího, z vnitřního rozporu v duši, jehož výsledkem jest stav nerozhodnosti, nejasnosti, neryzosti, neúplnosti a neopravdovosti: člověk neříká ani ano, ani ne, zmítá se bezmocně mezi kladným a záporným pólem mravních hodnot a cílů.

Plně prost jakékoliv neurosy může býti jen člověk, který našel pravý smysl svého života a oddal se mu bez výhrad. Čili, jak Allers říká, mimo neurosu stojí jen světec.¹⁸

Nemstí se tedy libido, sexuální žádost, nýbrž mstí se zrada a polovičatost. Vždyť, jak Foerster upozorňuje, právě v dnešní době, kdy sexuální vyžití je nejmocnějším heslem, tolik se naříká na nervositu.¹⁹

A praví-li ušlechtilý pozitivista St. Mill, že lepší je neukojený člověk než ukojené prase, je to i pravda v případě, že ten člověk je neukojen z vnitřní vůle.

¹⁷ Ibid., S. 467 sq.

¹⁸ Das Werden der sittlichen Person, 3. Auflage, Herder, Freiburg im Br., 1930, S. 282.

¹⁹ F. W. Foerster, Sexualethik und Sexualpädagogik, 27 bis 29. Td., Kösel & Pustet, München 1922, S. 131.

A pravdivé přes vrcholnou moudrost poraženců říkájících v nejrůznějších obměnách, že lepší je zdravé zvíře než nemocný člověk. Neboť mimo neurosu stojí i zvíře - doplňujeme Allerse.

Co lékař prohlašuje za škodlivé pro zdraví jedince, to zřejmě pokládá sociolog za škodlivé pro blaho společnosti. Bertrand Russel není lékař. Je matematický filosof filanthropického naladění. Umínil si lidem usnadniti těžkosti sexuálního života, a to na základě přesvědčení, že pohlavní pud je síla nepřemožitelná.²⁰ Je těžké zachovati cudnost před manželstvím. Těžké jest zachovati věrnost v manželství. Tím prý je vinna křesťanská etika zatížená dogmatem dědičného hříchu. Zakladatelem křesťanské pohlavní etiky je prý sv. Pavel. Podle sv. Pavla je prý manželství jen lékem proti zlé žádostivosti, zlem, dobrým jen k tomu, aby odvrátilo lidi od jiných, ještě horších zel.

Russel chce pomoci slabochům vyšší etikou. V sexuálních stycích předmanželských budiž užíváno preventivních pomůcek. Stárá to moudrost A. Forela. Monogamický svazek rodinný se zachová - žádá toho blaho dítek. Manželské soužití má za účel zrození a výchovu potomstva. Kromě styků manželských jsou dovoleny i styky mimomanželské, ale musí se při nich užívatí antikoncepčních prostředků, neboť jejich účelem není potomstvo. Výhody této nebudou užívatí jen muži, nýbrž i ženy, neboť přetvářka dvojí mravnosti musí vymizeti. Je však třeba, aby se man-

²⁰ Marriage and Morals, London 1930.

želé vzdali žárlivosti. Žárlivost jest ozvěna barbar-
ských dob, kdy muž nabýval ženy únosem a poklá-
dal ji za svoji nedotknutelnou kořist.

Jak přemoci žárlivost, Russel neříká. Je však jisté,
že mnohem větší síly by bylo třeba k překonání žárlivosti nežli jest třeba k ovládnutí nepřemožitelného pudu. Hlavní blud Russelův je v tom, že pokládá manžele za lidi, kteří zůstávají pohromadě jen k vůli dětem. Ti, kteří se milují, sotva se budou zajímati o jeho vyšší etiku, setrvají asi v lásce a věrnosti přes nebezpečnost barbarské žárlivosti. A myslí-li, že vývoj má jíti od Othella k donu Juanovi, pravíme krátce: spíše lze očekávati, že don Juan se dá na pokání nežli že Othello se umoudří.

A ku podivu, týž Russel uznává, že jest velikým klamem, omezují-li někteří povrchní moralisté sexus jen na pohlavní kon. Neslýcháno přece o žádném civilisovaném člověku, že by byl ukojen pouhým pohlavním konem. Sám tvrdí: Má-li pud směřující ke konu býti ukojen, je třeba dvoření, je třeba erotické lásky, je třeba jisté družnosti.²¹

14.

Mnozí se domnívali, že sexuální pud, kdyby měl neomezenou volnost, rozvinul by se v nejkrásnější květy.²² Studium pohlavního života divochů se uká-

²¹ Marriage and Morals, p. 232.

²² M. Booth to vhodně nazývá cukrovinkovou mentalitou. Je-li Tommymu čtyři nebo pět let, myslí si, že by byl zcela

zalo, že pohlaví slábne, má-li naprostou svobodu, a naopak, že mohutní, je-li sváděno do úzkého řečiště.

Sám Freud to zastává a svým způsobem hlásá: Význam, který přikládáme pohlavní žádosti, ihned klesá, když ukojení je snadno dosažitelné. Nějaká překážka je nutná, aby proud libida se vzedmul k své výši odříkavý směr v křesťanství zvýšil duševní hodnoty lásky tak, že pohanský starověk nikdy by toho nedokázal.²³

K stejnému přesvědčení dospěl Aldous Huxley. Přesto, že v prvních svých knihách se jevil jako náboženský skeptik a pohanský oslavovatel života a hlásal, že jest třeba se oddávati vášním a hověti všem pudům bez výčitek svědomí a proti všem náboženským a mravním předsudkům, že pošlapati některý

šťasten, kdyby měl cukroví, kolik by chtěl. Dáme-li mu cukroví, kolik chce, bude mu za hodinu nebo za dvě špatně. Tak i dnes můžeme shledati jasné známky zhnusení právě v kruzích, kde sexuální nevázanost byla na nějaký čas módou. Život není tak prostý. Duše vzdělaného Evropana jest příliš složitá, aby pouhý návrat k pohanské volnosti mohl uspokojiti jeho touhy. Smysl pro tvar a řád jest částí kulturního dědictví vyšších plemen, a i když odezíráme od jakýchkoliv theologických nebo puritánských úvah, můžeme říci, že rozklad mravního a společenského života, provázející tento návrat, za nedlouho se ukáže býti nesnesitelným. *Youth and sex. A psychological study, Allen & Unwin Ltd, London 1932, pag. 27.*

²³ Sigm. Freud, Sammlung kleiner Schriften zur Neurosenlehre. Vierte Folge. 2. Auflage. Internat. psychoanalytischer Verlag, Wien 1922, S. 214.

z pudů by bylo těžkým hříchem a že askese je sebevražda, soudí i on, že právě křesťanství nalezlo úžasné komprehensivní rámec pro osobnost: jest v něm místo pro rozum i cit, pro nazírání i obraznost. Ničivé síly nabyly v křesťanství nového významu: zrodila se láska rytířská a platonská. Láska jest výslednicí dvou protivných sil: pudu a mravních příkazů uložených náboženstvím a společností. Zmizí-li mravní vázanost, zmizí i láska. Láska, nejmocnější síla světa a života, je podmíněna příkazy mravními a náboženskými. A právě naše doba potřebuje jednotící mravní soustavy. Má-li býti vytvořena osobnost, musí býti nalezen ideální rámec, v němž všechny síly se spojí v soulad.²⁴ Sportem se sice krotí sklony ke krutosti, ale sklony sexuální zůstávají neusměrněny. Většina mladých lidí je úplně necivilisována: jsou to divoši bez tabu.²⁵

Co činiti? D. H. Lawrence, učitel Huxleyův, navrhuje zavést novou přírodní mytologii: láska by v ní byla podrobena kázni, kterou by ukládala osobnost jako uspořádaný celek. Huxley má jiný návrh - zoufale optimistický. Jednoty a rovnováhy osobnosti dosáhneme tím, že ponecháme každému sklonu úplnou volnost. A vyvine-li se až k výstřednosti, dáme mu protiváhu opačnou výstředností, takže výstřednosti svědomí a rozumu budou vyváženy výstřednostmi intuice a citu, výstřednosti kontemplace vý-

²⁴ *Proper Studies*, London 1927.

Do what you will, London 1929.

střednostmi činnosti, výstřednosti samoty výstřednostmi družnosti, výstřednosti rozkoše výstřednostmi odříkání. Huxley asi neví, co je výstřednost. Výstřednost je vystupňování určité tendence na úkor tendence opačné. Výstřednost pohlcuje vždy vše ostatní. Lze pochybovati, že by člověk, vyčerpaný výstřednostmi života pudového, měl ještě dosti síly, aby »páchal« výstřednosti života rozumového a odříkavého. Ovocem výstřednosti je vždy únava, jen únava. Člověk Huxleyův by byl člověk nekonečných možností a zázračných sil.

Rovnováhu výstředností si Huxley představuje čistě mechanicky a gravitačně. Rovnováha zralé osobnosti je vnitřní a ústrojná. Je to marné. Popře-li předmětný řád mravní a nechce-li člověk býti vázán svědomím, zbude mu jen skutečnost číře lidská, bez jednoty, bez smyslu, bez síly. A v ní se střetnou pudy a city vzájemně si odporující, budou se vylučovati a potírat, až zvítězí nejhrubší a nejnásilnější z nich, a svět člověka bude takový, jaký jest v románech Huxleyových: příšerná slavnost na tržišti zoufalství a nenávisti.

Přesto se zdá, že pokrytci, kteří si hrají na nevinné, ač se sami vyhřívali kdysi v úšklebcích sexu nejpotvornějších, budou do nekonečna vzdychati, že osvobození od sexuality jediné by nás všechny mohlo oblažiti. Včera vytýkali křesťanství, že ničí sexualitu a potlačuje božské pudy v člověku, dnes, poučení těmi, na které spoléhali, budou se asi rozhorlovati,

že křesťanství zvýšilo sexualitu a vydráždilo pudy tím, že je omezovalo.

Stačí poznamenati, že nikterak není a nemůže býti cílem křesťanství ničiti sexus. Ale také ne zbavovati člověka pohlavních zápasů. Osobnost se rodí právě z boje, ne z mrtvého pohodlí. Čteme-li životy vynikajících lidí, dovídáme se, že vyzráli právě v nejtěžších krisích sexuálních. A naopak, hladká a snadná cesta v letech dospívání jest často jen předzvěstí povahové povrchnosti a citové slabosti.

15.

Ne necudnost, ale úžasná slabost je znakem doby.

Nikdo už si netroufá říci: ovládej se! Neřesti se prohlašují za zjevy přirozené,²⁶ sebevláda za počíná-

²⁶ Čtème, co píše anglický lékař freudismem posedlý o onanii: Můžeme tvrditi, že masturbace jest celkem normálním stupněm v sexuálním vývoji mládeže a že nemusí míti za následek žádnou tělesnou ani duševní úhonu, jestliže nedošlo k přílišným výstřednostem a nepůsobilo-li zhoubně strašení zlými následky. Nemusíme dbáti stanoviska mravnostního: lékařství nepoučuje o mravnosti a jest jistě pravda, že vinou průměrných moralistů jsou sexuální věci tabu a že jinoch vyrůstá v neznalosti svých pudů a utrpení, jež následuje. - *C. Stanford Read, The Struggles of Male Adolescence, G. Allen & Unwin Ltd, London 1928, p. 154—155.*

A co se povídá v odborné knize pro lékaře, vychovatele a vzdělané rodiče: Zdrženlivost až do manželství je podle mého názoru možna, jen ožení-li se muž hodně brzo, počátkem dvacátého roku; není-li to možno, a většinou není, nemůže myslici lékař žádati pohlavní zdrženlivost až do manželství, leda při slabém pudu pohlavním, neboť silně vyvinutý pud pohlavní — a řekl bych, že i normální pud pohlavní — láme všechny překážky, které mu staví náboženství, mravouka, společenské názory a myšlenky na zlé následky hříchu. -

ní protipřirozené. Většina mládeže dnešní se oddává sexuálním výstřednostem. Nechtějte, abychom vyjadřovali tu většinu v procentech. Bylo by to příšerné a neuvěřitelné zároveň. Chápeme-li hřích jako vzpouru proti mravnímu řádu, jest jasno, proč páchatí necudnosti jest snadné. Sexus jest takřka jediná oblast, kde i zbabělec se může vzpírat a bouřiti.

R. Allers správně ukazuje, že určité sexuální výstřednosti proto jsou tak rozšířeny, že se nevymykají oblasti vlastního já. Vstoupiti do oblasti ne-já znamená totiž zmocniti se jaksi světa vnějšího, znamená bojovati a útočiti.²⁷ Proto nejrozšířenějším typem výstředníka je onanista. Je to v ohledu eroticko-sexuálním samotář. Hřešiti s jinými je těžší než hřešiti sám. I nečistá láska předpokládá své známosti, schůzky, dvoření, namlouvání, čekání na vhodnou chvíli, přemlouvání a svádění. A to vše je těžké. To vše je boj. Proto volí onanista samotu. V důsledku toho není jeho neřest pouhým plodem smyslnosti, nýbrž zároveň plodem nedružnosti. Ipsace je druh ipsismu. Nedružnost jest spolupříčinou neřesti. Základním rysem ipsistické slabosti je strach ze života, strach z činnosti, strach z lidí. Řečí ipsistů jest nečistota.

Dr. Herrmann Rohleder, Die Masturbation, eine Monographie für Ärzte, Pädagogen und gebildete Eltern, Fischer's Medizin. Buchhandlung, Berlin 1910, S. 335.

²⁷ R. Allers, Das Werden der sittlichen Person, Herder, Freiburg im Br., 1930, S. 253.

Jejich nářečím jest zbabělost.

Můžeme jim domlouvati, aby zanechali svého hříchu. Můžeme jim hroziti, že si zničí zdraví a že odpykají svou neřest velkým utrpením. I když se nehledí k tomu, že následky onanie podle novějších poznatků nejsou a nemohou býti tak strašné, jak se dříve domnívala věda lékařská, jest jisto, že zastrašováním se nepořídí zhola nic.

Znamená to k dosavadním konfliktům svědomí a pocitům prokletí přidávati konflikt nový. Znamená to činiti ještě zbabělejšími ty, kteří už zbaběli jsou.

Jediná cesta jest: pochopiti, že onanista není jen rozkošníkem, nýbrž i zbabělcem. Pomoci mu může jen ten, kdo v něm probudí odvahu, sílu, naději.²⁸ Kdo mu pomůže potříti nižšího člověka a zabíti strach.

Toť vraždění sublimní, bez něhož není života. Má-li žíti vyšší, musí zhynouti nižší. Nazýváme to mrtvením, mortificatio; ve výsostném smyslu slova je to vražda jako krásné umění.

²⁸ Naděje vede k životu, zoufalství k smrti. Je zřejmo, že náboženství katolické využilo této síly duše lidské, přizpůsobivši ji potřebám života křesťanského. Učinilo více. Nejen že nám dovolilo doufati, nýbrž uložilo nám za povinnost doufati. Křesťanská duše, v níž by už nerozkvétala ctnost naděje, byla by rázem mrtva pro život křesťanský. Ne zrada Jidášova, ale spíše jeho zoufalství bylo příčinou jeho věčné záhuby. *M. S. Gillet, La Virilité chrétienne, Desclée De Brouwer, Paris 1926, p. 120.*

Býti sexuálním pedagogem a rádcem, znamená téměř náležeti k Chestertonovu klubu podivných živností. Pedagogie se obmezila na několik nejnutnějších rad mládeži: Ničte chrousty, neboť jsou hmyzem velmi škodlivým, nevyplazujte jazyk, milujte svou vlast! Pedagogie dává mnoho rad, které po pěti letech nemají pro dítě významu. Rady, jimž se usmíváme jako bubákům, v jejichž jsoucno jsme přestali věřit, jak jsme do rozumu přišli.

Tím nezavrhuji poučování o věcech pohlavních. Ale připouštím je toliko tam, kde je připravena k boji silná, otužená vůle.

Jen několik *pedagogických vět*: Učím-li děti *Nepokradeš*, nemusím jim povídati, jak obratní jsou moderní zloději, kteří kradou v gumových rukavicích a všecko po sobě petrolejem polévají. Nemusím jim říkati, jak se to dělá, ale musím jim říci, proč se to nesmí dělati a pohnouti je, aby toho nečinily.

Či by měly býti zkušenosti Sherlockovy poučnější a vlivnější než Kristovo: Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň ty jim?

Učím-li *Nesesmilníš*, nemusím vykládati, jak se hřeší proti tomuto přikázání, netřeba říkati, co viděl Huysmansův Durtal při černých mších, ani co povídali d'Aurevillyho ateisté při svém diner, třeba jen vysvětliti podstatnými rysy, co se zakazuje a co

se poroučí v tomto přikázání: třeba dáti motivy dobré vůli: Čiň jen, o čem víš, že líbí se Bohu!

Chce-li Wedekind svým *Probuzením jara* říci, že je dorůstajícím dívkám třeba lekcí o sexuálním životě, může mu divák sledující jeho tragedii dětí prostě odpověděti: Než špatně poučovati, raději nijak. Špatné poučení je tisíckrát zhořbnější než nevědomost. A to je právě, co chceme věděti, *jak* dobře poučovati? Abychom vytrhávající koukol nevytrhali pšenice?

To *jak* je záhada čistě civilisační. Kde je sexuální výchova problémem, jest život pohlavní na scestí. Barbaři neznali tohoto problému. A žili cudně. Jest tento problém příznakem pohlavní zvrhlosti. Jest to řeč chorého o zdraví. Blínový květ civilisace.

A poněvadž neznáme toho *jak*, jest jasno, že to neme. Ani proto nemůžeme býti dobrými pedagogy, že úsilí o dobrou výchovu jedinců se tříští v prostředí výstředním a nakažlivém: umění, zábavy, četba, móda, vše je dnes priapism.

Nevím, proč se Otto Weininger zastřelil. Ale myslím si, že člověku, který jako on poznal, že je třeba žíti cudně, nezbývalo nic jiného, nedovedl-li žíti, jak radil. Též doklad, jak podivnou živností jest býti sexuálním pedagogem.

Neúspěch této živnosti jest zaviněn okolností, že těžko je řídit se radami vlastními, neřku-li tak cizími. Právě ve vášni pohlavní je patrné, jak rozum a ušlechtilé smýšlení člověka ustupuje pudu. Jak nedostatečny jsou důvody vlastního rozumu! Rada je

myšlenka cizí. Tím méně jsou účinný cizí rady, čím více spoléháme na vlastní moudrost.

Rozum je pán, vůle je služebnice. Užitečnost rad záleží konečně na schopnostech vůle. V tomto podobenství možno pokračovati podle libosti. Má-li kdo zralou obraznost, ať v něm postoupí až k zosobnění: rozum - muž, vůle - žena. Ve vnitřním životě to bývá někdy jak ve špatném manželství, kde žena muži vládne. *Služka velitelkou* není jen motiv k meziaktí italské opery, ale přesná alegorie duševního rozvratu.

To jest i empiricky správné. V začátcích hříšného poměru jsou slova, pohledy, dotyky jen čímsi něžně vzrušujícím; postoupíš-li však k polibům a objetím, začínají se pochybnosti a poražená vůle nutí rozum, aby hledal důvody, že to vše nic není, že přece nejsi dítětem a víš, kde jsou hranice dovolenosti. A rozum je nalézá. Popírá totiž sám sebe. Svou čistou minulost. Svědomí je mravní soud rozumu. Vášně nutí rozum, aby prohlásil za mravně dobré, co až dosud bylo zlým. Tak jdeš až na pokraj propasti přes cizí i vlastní moudrost.

III.

L Á S K A

1.

Říkalo se dříve smilstvo: nyní se říká volná láska. Volná láska - to *contradictio in adiecto*. Může existovati volná vášeň, ale nemůže existovati nic, co by se mohlo nazývati volnou láskou. Ve vášni jsou lidé volní, v lásce nikoliv. Milujeme-li někoho, není možno, abychom zůstali duševně volni. Láska spoutává. Čím větší láska, tím tužší okovy. Neboť smysl lásky se odhaluje teprve ve věrnosti.

Už vím, proč Nietzsche nazval Ibsena starou pannou. Ibsen vytýkal, že poklesky mužů se posuzují přísněji než tytéž poklesky žen. To je dvojí morálka. Odtud požadavek: žádati od mužů čistotu s toutéž přísností, s jakou se vyžaduje od žen. S tou ibsenovskou toutéž přísností bychom se mohli vytasiti teprve tehdy, když by se shledalo, že sexualita mužů je stejná jako sexualita žen a že mezi psychologií muže a psychologií ženy není rozdílu. Ale kdo se odvažuje tvrditi co takového? Etika je ovšem pro všechny lidi stejná. Ale psychologie mravnosti nikoli. A vina se neměří jen podle principů, jež člověk porušil, nýbrž i podle dispoic celé jeho mravně-fyzické bytosti.

S řetězu viktoriánského puritánství se utrhlo

množství filosofů sexuálního života: Russel, Huxley, Calverton, Pomerai, Joad, Joyce, Lawrence. Jejich nejoblíbenější slovo je *the new liberty*. Sexus prý už nesmí býti tabu: je třeba jej vrátiti všednímu užívání a oprostiti od náboženských a mravních předsudků. Podle jejich nauky má sexus sloužiti nejprve rozkoši, potom plození. Smysl lásky se jim zjevuje teprve v sexu takto chápaném. Ale je to obráceně: ne sexus je smyslem lásky, nýbrž láska je smyslem sexu. Sexus odbožštěný a odosobněný neznamená ovšem nic než zvířecí rozkoš. A v ní smutek z hlubokých cesur znechucení, vysílení a odluky. Mnoho je cest sexuálního vyžití. Možnost cti jest jen jedna: zvítěziti. Jinými slovy: hierarchie hodnot: smysl nižšího je ve vyšším. To vyšší nazývají hlasatelé nové svobody tabu. To je slovo melanesského původu. Lidé duchovní nazývají to vyšší mysteriem. To slovo pochází od svatého Pavla.

2.

Jsou vidiny, jichž nelze zachytiti. Jsou sny, jichž nelze uskutečniti. Můžeme docela dobře chápati pokušení lidí, kteří opustili skutečnost, aby se oddali snům. Není sen také skutečností? Lidé jsou zbláznění do skutečnosti. Nuže, řekněme jim, co je skutečnost. Sen je pravá skutečnost, poněvadž je to skutečnost dokonalá, skutečnost jakéhokoliv nedostatku zbavená. Sen je nadskutečnost, proti níž skutečnost je směsí tmy a světla.

Pascal nás ujišťuje, že nikdy nemilujeme osoby, nýbrž jen vlastnosti.¹ Vlastnosti pomíjejí, osoba trvá. Porušení vlastností je smrtí lásky. Vlastnosti jsou skutečnost. A skutečnost je jen povrch. Láska ke skutečnosti nemá hloubky ani síly. Jest mrtva. A proto je třeba zastříti ji flórem a uroniti nad ní několik pozemských slz. *In hac lacrimarum valle.*

Skutečnost očí, skutečnost úsměvu, skutečnost vlasové vlny, skutečnost štíhlosti, skutečnost bílých rukou.

Jsi mrtva.

Přebrodíme-li se tímto močálem, vystoupíme-li ze stínu smrti na protější břeh, kde svítá, rci, Pane, zda najdeme, co neumírá?

K čemu bychom bloudili těmito tmami skutečnosti, k čemu by byla všechna napětí citu, k čemu všechny vzdechy a všechna chvění srdce, kdyby to, co nás dojíká v tváři země, bylo klamem?

Naše lásky jsou jakousi anticipací neporušenosti uprostřed skutečnosti porušitelné. A takovou anticipací jest i sám eros.

Erosem se obyčejně míní vcítění duše v duši a sjednocení duše s duší zanícené odleskem duchového krásna v zjevu tělesném. Ne samo tělo zažihá plamen erosu, nýbrž tělo zřené jako výraz duše. Eros je láska ke krásnu. Eros jest tuchou duchovna v rytmu a tvaru tělesnosti. Eros spojuje osoby téhož vě-

¹ Ouvres de Pascal. Pensées, lettres et opuscules divers. Cattier, Tours 1875, p. 107.

ku i různého věku, téhož pohlaví i různého pohlaví. Niterné chvění, úcta k tomu, co převyšuje zjev, hluboký ostych, stud z pocitu vlastní ubohosti toť známky erosu.

Vcítění je zřídlem erosu. Z něho se prýští porozumění a konečně chápací sympatie. A to vše se zakládá na polaritě duševních útvarů, z nichž jeden druhého potřebuje jako doplňku. V každé rodové povaze lidské se snoubí prvek duševně-mužný a duševně-ženský. Nikdo nemá povahu výlučně mužskou a nikdo výlučně ženskou. Rodovou povahou jsme všichni androgynní. Polarita vzniká různým poměrem obojího prvku.

Eros je promítání niterné záře na plochu skutečnosti. Ve všech svých podobách čerpá eros svoji sílu spíše z vlastního života duše než ze života osoby, ke které se upíná. To se nepraví, aby se eros znehodnocoval. Je-li eros, jak praví Weninger, hrdinským pokusem vytvořiti hodnoty tam, kde hodnot není², chápeme, že právě eros je vlastním základem všech tvůrčích funkcí ducha.

Eros není epifenomen sexu. V totalitě duše jest obojí stránka - ideálně-erotická i smyslově-sexuální stejně původní. Eros i sexus jsou v podstatě jedna a táž věc prožívaná dvojím způsobem. Eros není úkonem sexu. Sexus není úkonem erosu. Eros i sexus jdou vlastními cestami. Spojují se ovšem na vrcho-

² Otto Weninger, *Geschlecht und Charakter*, W. Braumüller, Wien und Leipzig 1922, S. 320.

lech lidské lásky. Metafysicky mluveno: smysl tělesného pudu pohlavního prožívá člověk erosem. Avšak eros neslouží sexu ve vlastním významu slova a nemůže býti celkovitě a obecně vykládán jako pouhé zrcadlení sexu. Cílem sexu jest konečně spojení mužského semene a ženského vajíčka. Tvrditi, že vlnění citu, bouře mládí, vášeň a romantika, poesie a vytržení jsou jen prostředky k tomuto cíli, je nesmyslné. Nebylo by možno dosíci toho cíle prostěji a s menším takřka nákladem?

Sexus smyslně pudí ke skutečnosti. Eros snivě směřuje i k nadskutečnosti.

3.

Eros je hledání hodnot zaněcující se krásou tělesnou, objímající však totalitu lidské osobnosti, tělo i duši, ba usilující, ovšem jen intencionálně, o tvůrčí spojení dvou bytostí lidských.

Eros je hledáním hodnoty.³ Poněkud umělkovaný, ale důvtipný je pokus Heymansův dokázati, že eros jest jen zdokonalená spravedlnost a úcta.

Eros jest intuitivním hledáním hodnoty. Platí si-
ce věta: *nihil volitum nisi praecognitum*, což zname-
ná, že člověk nejprve rozumově poznává dobro a te-

³ Kolnai užívá při výkladech o lásce všech možností němčiny: Wertneigung, Wertziel, Wertwesen, Wertliebe, die Wirklichkeitseingliedernde Wertsehnsucht des Subjekts (Aurel Kolnai, Der ethische Wert und die Wirklichkeit, Herder, Freiburg im Br. 1927, S. 138—139).

prve na základě poznání je miluje. V erosu není rozumově vysouzeného poznání hodnoty, je však v něm tušení hodnoty a touha po hodnotě zabírající mysl. Odtud omyly erosu.

Avšak domnívati se, že eros se vždycky mýlí, znamenalo by popírati existenci hodnot. Výchova k zájmu o hodnoty byla by zcela nesmyslným počínáním. Každá láska by nutně byla nešťastná.

Eros se zaněcuje krásou tělesnou. Že krása smyslová mocněji a neprostředněji nás uchvacuje, v tom je nebezpečenství erosu. Že tělo není vždy dokonalým zrcadlem duše, v tom je tragedie erosu. Erosem snad se blížíme někdy k hodnotám vábení září smrtelné krásy. Viděti hodnoty duchové i v cárech porušené tělesnosti je uměním dokonalých. Avšak kdo z nás je dokonalý? Stanoviti hranice čisté estetiky v oblasti erosu je velmi těžké, poněvadž eros se nikdy neomezuje na čisté vnímání krásna, poněvadž, máme-li na mysli eros heterosexuelní, je podroben přírodní záměrnosti a je v jistém smyslu funkcí podobně jako sexus.⁴

⁴ Řekové, Turci, Číňané, Koptové, Hotentoti, pravil Štěpán, obdivují různé typy ženské krásy. To se zdá býti bludištěm, z něhož nemůžeme uniknouti. Vidím však přece dvě východiska. První hypotese je tato: že každá fysická vlastnost, kterou muži u žen obdivují, jest v přímém spojení s rozmanitými úkoly žen při rozmnožování rodu. Možná, že je to tak. Svět, jak se zdá, jest strašnější, než jsi, Lynchi, kdy myslil. Co mne se týče, nemám rád toto východisko. Vede spíše k eugenice, než k estetice. Vede tě z bludiště do nové,

Eros jímá duši i tělo. Sexus hledá jen tělo, to jest, vzruchy, pocity a vzněty, jež tělo skýtá a jež stupňují fyziologický pocit životní intensity nebo zdání takového pocitu čas od času vzbuzují. Sexus převrací jehlan hodnot tím, že rozkoš pokládá za nejvyšší dobro. Eros objímá duši i tělo chápaje tělo jako výraz či symbol duše. To samo ovšem nestačí, aby byl eros nazýván láskou dokonalou či snad svatou. Ale může ukázati cestu k ní.

Eros je neujasněná touha po spojení tvůrčím. Eros sám o sobě je sice též hodnotou, ale hodnotou neúplnou. Eros je žebrání. Eros není almužna. Eros nemá nic společného se soucitem. Láska, která chce někoho zdokonalovati, jest láska k nehodnotnu. Eros není hodnotou naprostou, ale hledá hodnotu, aby dospěl k hodnotě. Směřuje k hodnotě ne přímo, nýbrž prostřednictvím osoby, kterou pokládá za nositelku hodnoty. Jako sexus užívá osoby, aby našel rozkoš nebo tělesně dítě, tak eros užívá osoby, aby našel hodnotu čili duchovní dítě.

I když eros a sexus jdou vlastními cestami, mohou

krásné čítárny, kde MacCann máje jednu ruku položenou na Původu druhů a druhou na Novém zákoně ti povídá, že jsi obdivoval veliké boky Venuše, poněvadž jsi cítil, že by ti mohla nositi tlustého potomka, a že jsi obdivoval její veliké prsy, poněvadž jsi cítil, že by mohla dávat dobrý mléko svým a tvým dětem. - *James Joyce, A Portrait of the Artist as a Young Man, B. Tauchnitz, Leipzig 1930, p. 248.*

a mají se spojit v hierarchii hodnot. Ethos sexu nespočívá tedy v pouhém potlačování tělesné žádosti snad ve smyslu manichejském. Ethos sexu záleží především ve snaze včlenit tělesnou žádost v personální jednotu, podříditi ji osobní lásce, erosu, jakožto vyšší hodnotě, a užítí jí biologicky správně, k cíli, k němuž svou přirozeností směřuje, totiž k plození.⁵ A ethos erosu záleží v úsilí založiti osobní lásku na správném postřehu hodnot. Správném, to znamená ne na postřehu pouze intuitivním, nýbrž i rozumovém. Prakticky to znamená boj proti vládě pouhého erosu.

5.

Proč se eros zaněcuje právě krásou tělesnou?

Čteme u Catherové:

Otec Hector byl syn vážené rodiny z Aix-en-Provence; jeho dobrá výchova a pěkný zevnějšek nepřicházely u jeho indiánských farníků nikterak nazar. Divoši, vždy popuzeni pokorou a ostýchavostí, věřili, že je člověk právě takový, jak vypadá.⁶

Ty naivní duše chápou tělo jako symbol. Toto chápání je východiskem erosu. Je ovšem primitivní: ale právě proto je v něm něco správného. Bylo by správné, kdyby v krásném těle byla krásná duše. Tak to cítí primitiv.

⁵ Kolnai, Der ethische Wert und die Wirklichkeit, S. 42.

⁶ Willa Catherová, Stíny na úskalí, Fr. Borový, Praha 1933, str. 136.

V tom pocitu je ohlas původní intence Tvůrcovy. Eros ve svém zrodu je vzpomínkou na ztracený ráj. Mezi duší a tělem byl původně naprostý soulad. Říká-li Stanley Hall, že v duševním vývoji jedince jsou jakoby ve zkratce uloženy duševní dějiny lidstva, chceme té teorii přiznati určitou platnost pro výklad erosu, i když jinak jeho duševní »archeologie« se jeví jako upřílišení zákonů biogenetických.

K nejbolestnější zkušeností lidského života náleží poznání, že krása tělesná není vždy výrazem duše čisté a krásné. A nejhorší je, že zklamáný si není vědom, že by se byl mýlil v úsudku o milované bytosti, nýbrž má pocit, že příroda ho hrubě podvedla. Tragika erosu je ozvěnou prvotní viny.⁷

⁷ Sexus jako funkce je podroben nezřízené žádostivosti, která podle křesťanského pojetí je následkem prvotního hříchu. Vnucuje se tudíž námět, jímž by mohl býti doplněn názor Weiningrův, že koitus je proviněním proti ideí člověčenství. (Geschlecht und Charakter, S. 459.) Koitus ve smyslu objektivním není proti ideí člověčenství. Rosttež a množte se! To patří k ideí člověka. Ve smyslu subjektivním, *propter adiuncta*, vzhledem k nezřízené žádostivosti, která provází sexuální život a která je následkem prvotní viny, jest koitus v rozporu s ideou člověčenství, máme-li na mysli člověka ve stavu přirozenosti dokonalé a chápeme-li ideu člověčenství jako ideu harmonie všech složek lidského komposita. Dědičný hřích sice nepochází z plození, ale plozením se převádí. Příčina dědičného hříchu je toliko v hříchu Adamově. Pohlavní kon je nástrojovou příčinou (*causa instrumentalis*) dědičného hříchu. Pohlavní rozkoš s ním spojená není však ani hlavní, ani nástrojovou jeho příčinou.

Podstatou viny té bylo odmítnutí Boha, pohrdnutí nadpřirozeným životem. Člověk chtěl býti člověkem pouze přirozeným. A trestem byla ztráta Boha, nahota, stud, pot, smrt a prach. Rozpor mezi člověkem a Bohem plodí nakonec rozpor mezi tělem a duší.

Člověk se přestal podobati Bohu. A tělo se přestalo podobati duši. Tragedie prvotního hříchu jest v tom, že člověk není obrazem Božím. A tragedie erosu jest v tom, že tělo není obrazem duše.

A eros není jen vzpomínkou, je i hledáním. To, co bylo, mělo by býti. Eros je víra, že v krásném těle přebývá krásná duše. Tuší, že člověk je vyvolen, aby byl příbytkem něčeho velikého a krásného. Tuší, že tělo je chrám, který je určen k přebývání Tří Osob v duši. Eros hledá Boha. Přesněji: eros hledá obraz Boží, otisk Boží podstaty v duši. Neboť jak učí Otcové řečtí, Bůh přebýváje v duši vtiskuje se do ní jako kadlub, jako razítko či pečetidlo. Milujeme-li Boha, máme podle výroku sv. Cyrila Alexandrijského v duši otisk Ducha svatého (to hagio pneumatī sfragizomenoi); Thesaurus 34 (P G 75.609 D - 612 A). A tento otisk či obraz jest podmíněn a trvá přítomností Boží, neboť duše jest jako voda, která podržuje vtisknutý obraz jen pokud kadlub jest na ni přiložen.

Eros není modlitbou. Rozdíl je v tom, že modlitba

⁸ Paul Galtier, *L'Habitation en nous des Trois Personnes; le fait, le mode*. G. Beauchesne, Paris 1928, p. 221—222.

uchopuje Boha přímo a neprostředně, eros nepřímo a prostředně. Modlitba Boha jmenuje, eros ho ne-jmenuje.

6.

Co milujeme u druhých, jsou vlastnosti, jichž sami nemáme a jichž je nám třeba k doplnění osobnosti. A naopak, nenávidíme-li, nenávidíme pro vlastnosti, jež sami máme a za něž se hanbíme. Síla a něžnost, rozum a cit, mohutnost a slabost, odvaha a nesmělost, výbojnost a mírnost jsou povahové doplňky, jež se hledají a spojují.

Mužská je vidina něhy a ženská je vidina síly. Každý promítá svoji vidinu na bytost, o které myslí, že ji nejlépe uskutečňuje. V tom smyslu je láska darem, vyzářením vlastní hodnoty, promarněním pokladu skrytého v hlubinách duše. Kdo miluje, vidí i věci neviditelné. A proto je láska tak krásná, že věci neviditelné jsou krásnější než věci viditelné.

To svádí k domněnání, že láska je ireální. Je pravda, že láska vyrůstá z představ a ne z dokonalé znalosti drahé bytosti. Je pravda, že se rozvíjí sugescí, udržuje nevědomostí a stupňuje vzdáleností a nedosažitelností. Ale není ireální. Či je čistý sen o modrých očích a sladké dobrotě dívčího srdce méně skutečný než smrdutá stoka veliké koželužny? Jest zastaralým předsudkem naturalistů mysliti, že jenom ošklivé a zlé věci jsou reální.

Skutečnost není nikdy tak ryzí, aby jí zlo nehyz-

dílo. Není osobnosti dokonalé. Není krásy úplné. Není dobroty naprosté. Skutečnost tohoto světa jest neúplná. Skutečnost snu jest úplná. *Značí tedy láska plnost reality.* Kdykoliv se láska přiblíží k realitě neúplné, kterou běžně jmenujeme skutečností, porušuje se její skutečností integrita a tím i její podstata. Tomu se říká zklamání.

Láska nehynie odlukou ani časem. Sálá i za oceán a přetrvá lidský věk. Vzdálenost neporuší její skutečnosti. A smrt, vzdálenost největší, osvědčí ji nejlépe. Láska k mrtvým milenkám, jak ji vyzpíval Dante, Rosetti, Poe, je nejskutečnější a nejvznešenější.

7.

V umění jest láska bohatým inspiračním zdrojem. Ale jen když je úplnou realitou podmětu odloučenou od reality předmětné, když různé překážky, úklady, společenské rozdíly rozdělují milující se osoby. Zápletky románové se osnují, aby zachovaly vzdálenost, šířily propast, na příklad mezi chudým mladíkem milujícím dívku bohatou, mezi vdanou paní a mužem svobodným, mezi mužem zamilovaným a ženou chladnou a netečnou. Látková zajímavost a dějová napínavost vychází z řetězu se proplétajících episod, úmyslů, nástrah, pomst a nadějí.

To neplatí snad jen o románech milostných. I v románu společenském, historickém a sociálním vystupuje vždy nějaký hrdina bojující za určitou ideu.

Děj ukazuje, jaké obtíže a nesnáze překonal, aby ideu uskutečnil. Překážky jsou fikce, mající za úkol odloučiti ho buď z části neb úplně od cíle. Motiv odluky je dějovou pružinou v románu i dramatu; a věrnost hrdinova k ideji není nic jiného než láska; ať láska k vlasti v románu historickém, či k pravdě v románu společenském, či k trpícím a utiskovaným v románu sociálním.

Konec těch románů a dramát milostných i nemilostných je buď šťastný nebo nešťastný, podle prostého pojetí: šťastný, vezmou-li se milenci, jichž lásce bylo bráněno, uskuteční-li hrdina svůj ideál, nešťastný, nevezmou-li se, podlehne-li hrdina v boji.

Je podstatou tragedie, že hrdina hyne, ale idea vítězí. Krása tragedie je nezkalená dokonalost vítězné lásky. Smrtí hrdinovou není vše skončeno. Jiní zdvihnou prapor padlého korouhevníka. Tragedie se nekončí nešťastně. Tragický a nešťastný není totéž.

Ale nešťastně končí se nejednou hra lásky, v níž idea hyne a hrdina žije. Úspěch milostných povídek končících se šťastným manželstvím je založen na důvěřivosti milých čtenářů, k nimž se spisovatelé takových povídek na každé stránce obracejí. Sladká perspektiva manželského štěstí bývá jen neupřímnou nápozdí skutečné budoucnosti, která jest z nedostatku inspirace zamlčena.

Nic není v umění tak řídkého jako obraz manželského štěstí. Dante nečiní v Božské komedii ani zmínky o své ženě. V Máji píše Mácha o Jarmile,

vysněné a smyšlené; Lori Šomkova, s níž měl zá-
vazky a již chtěl si vzít, byla všední koketka.

»Šťastný« konec povídky je vyhaslý oheň, zhud-
lařená láska, směšná próza a bídná šablona. Man-
želství z divoké lásky nebývá ani tak šťastné jako
mnohé manželství peněžní a karieristické.

Jen žena stále nová, stále se proměňující může
trvale upoutati. Jen žena nepoznaná a neproniknu-
telná může býti milována i v největší blízkosti; ne-
boť není-li poznána, není blízká.

Věci přítomné jsou neplodné. Toužíme po příteli,
jen když nemáme přítele. Zdraví si vážíme, jen když
jsme je ztratili. Cenu mládí známe, jen když zapad-
lo. Loučíme-li se, ztrácíme-li, odcházíme-li, tehdy
vpravdě milujeme.

Homér líčí manželské štěstí Hektorovo ve chvíli,
kdy Hektor odchází do boje a loučí se s Androma-
chou a maličkým Astyanaktem. Zkušený radí man-
želům, aby se občas od sebe odloučili. Tak si zůsta-
nou žádoucnými. Tak si zachovají lásku.

Veliký světák La Rochefoucauld napsal: »Nepří-
tomností hynou všední city a rostou veliké, jako
větrem zhasínají svíčky a rozdmychuje se oheň.⁹

Měl pravdu. Lásce není třeba, aby osoba milovaná
byla přítomna. Láska jest v jistém smyslu opakem
spojení tělesného. Láska erotická hyne blízkostí, se-
xualita hyne vzdáleností. Koitus je možný jen v blíz-
kosti fyzické.

⁹ Maximes, p. 276; Paris, Edition Nilsson.

Odlukou žije láska. Blízkostí žije tělesná žádost. Muž vyznávající lásku ženě, po níž touží tělesně, bídne lže.¹⁰ Smyslnost není láska.

8.

Dva jsou nejmnocnější pud y lidské: pud po zachování rodu a pud po zachování jedince. Ty pud y jsou člověku i zvířeti společny a jejich přímé projevy znamenají nižší stránku lidského života, kdežto jejich projevy nepřímé, psychické a kolektivní jsou čímsi opravdu lidským a vznešeným.

Řeknu-li, že pan X má hlad, je to zcela jiný námet, než řeknu-li, že tisíc dělníků má hlad. A přece, pravím-li: pan X má hlad, znamená to, že pan X má skutečně hlad, ačkoliv jinak netrpí nedostatku a

¹⁰ V každé pravé lásce jsou obsaženy dva základní prvky, jež lze označiti jako *intentio unitiva* (touha po spojení) a *benevolentia* (přání dobra). Podle druhu lásky může jeden nebo druhý prvek míti převahu. V lásce k Bohu má převahu touha po spojení, v lásce k bližnímu touha prospěti. V lásce mateřské má převahu touha prospěti, v lásce manželské touha po spojení. Žádný kon však nemůže býti láskou, nejsou-li v něm nějak obsaženy oba prvky. Vášnivá žádost, jejímž cílem jest zmocniti se druhého, nesmí se označovati jako láska. V ní chybí jak *intentio unitiva*, tak i *benevolentia*. Neboť touha míti někoho není pravou touhou po spojení, neboť v tomto případě cílem spojení není srdce druhého člověka, jež by se navzájem odevzdalo milujícímu, nýbrž cílem jest použití druhého člověka, který se tu stává věcí. - *Dietrich von Hildebrand, Reinheit und Jungfräulichkeit, Kösel & Pustet, München 1933, S. 114—115.*

o zachovu jeho života je postaráno. Pravím-li však: tisíc dělníků má hlad, neznamená to, že těch tisíc dělníků má právě nyní velikou chuť k jídlu, ale znamená to, že těch tisíc dělníků pracuje jen tři dni v týdnu za nedostatečnou mzdu a trpí špatnou výživou. Budu-li vypravovati, jak pan X pečuje o zachovu svého života máje k večeři pečenou sluku na zvláštním, neprodyšném víkem přikrytém kuthanu, aby ani troška vzácné vůně neunikla jinam než přímo do nosu pana X, budu podoben pornografovi.

Budu-li však vypravovati, jak tisíc dělníků bydlících v nezdravých, neosvětlených a nevytopených bytech, živících své děti kávou a brambory, propouštěných z práce, zrazených vedoucími, oklamanych štváči, trpí, zoufá a marně Boha o chléb vezdejší prosí, a dovedu-li to tak, abyste pocítili i vy tu bídu, budu umělcem.

Labužnické mlaskání, čichání a slintání pana X nemůže býti zdrojem estetické záliby, neboť připomíná žravost zvířat, zvláště takových, u nichž nejde o pouhé zachování, nýbrž o přesycení a vykrmení.

Spravedlivý boj pracující třídy o kus chleba, třeba je v jádře též věcí žaludku, je ale jev číře lidský, sublimní, evangelickým nasycením pěti tisíců na poušti posvěcený.

Zde nejde o přecpání břicha, ale o spravedlnost.

Zde nejde o vykrmení, ale o život tisíců.

Zde nejde o zvíře, ale o člověka.

Jen co je jasně lidské, specificky rozlišené, má

estetickou hodnotu. I ve věcech sexuálních. Nikdy ne smilství, násilí, únos, cizoložství, smilství krve, onanie, pederastie, sodomie, bestialita, neboť to je zneužití pudu a ponížení člověka.

Jen co je význačně lidské: láska dvou bytostí, muže a ženy, jejich soužití, vzájemná podpora, výživa a výchova dětí, hnutí eugenické, sexuálně pedagogické, boj proti alkoholu, prostituci, venerickým nemocem, pohlavní zvrhlosti, bastardství a pseudo-hygieně. Pornografie je příznivé zobrazení sexuální nezřízenosti a zvrhlosti. Líčí-li spisovatel nečistotu, nesmí jí nikdy připisovati mravní krásy. Je zajisté dovoleno popisovati sexuální výstřednost, ale tak, aby čtenář cítil odpor a ne obdiv.

Flaubertův román »Madame Bovary« označil státní zástupce před trestním tribunálem pařížským za »cizoložnou historii venkovské dámy«. Obhájce M. A. Sénard pravil, že dílo »ošklivostí hříchu povzbuzuje ke ctnosti«. Řekl výslovně: »Pánové, co pan Flaubert řekl, co vyličil, co je patrné z každého řádku jeho díla, to odlišuje jeho dílo od děl toho druhu. U něho se jeví na každé stránce veliké vrtochy společnosti, u něho vystupuje cizoložství v rouchu hnusu a hanby... Cizoložství jest u něho jen řadou nejistot, bolestí a výčitek; a nakonec je potrestáno strašlivě.«

¹¹ Gustave Flaubert, *Madame Bovary, moeurs de province*. Édition définitive, suivie des réquisitoire, plaidorie et jugement du procès intenté à l'auteur devant le tribunal correctionnel de Paris, p. 416—417; Paris 1914, Bibliothèque Charpentier.

Je správné, co pravil Sénard, a tribunál mu dal za pravdu.

Není dovoleno zobraziti čin zlý jako dobrý a čin ošklivý jako krásný. Není dovoleno lháti.

Pornografie je především lež.

9.

Pode jménem pornografie si představujeme obyčejně nestoudnost v literatuře. Avšak pornografie není jenom nestoudnost.

Sexuální stud není pouhým návykem vzdělaného lidstva, jak tvrdí někteří materialističtí učenci. Na historii studu nesejde. Hlavní jest, jak jej vysvětliti. Dursch se domnívá, že stud je nelibostí člověka nad nižší stránkou jeho přirozenosti, a že duch tím více se stydí a tím více se snaží zprostiti smyslnosti, čím více poznává svoji vznešenost.¹²

Avšak sexualita je dar Boží, pohlavní ústroje jsou částí těla a duch se nestydí za část právě jako ne za celek.

Jest přirozeno zakrývati tělo, je-li pohlavně vzrušeno, ježto pohlavní vzrušení, je-li patrné, může svědčiti o nedostatku ovládnutí, neboť stud vůbec je nevole nad úkonem, za který by nás druzí mohli pokárati nebo zesměšniti. Avšak i když tělo není pohlavně vzrušeno, jest přirozeno zakrývati je neb alespoň jisté jeho části, protože vzrušení může nastati

¹² Dr. J. M. Dursch, Ästhetik, Stuttgart und Tübingen, 1839, S. 430.

kdykoliv a znamená slabost vůle. - Pohlavní ústroje nejsou úplně podrobeny rozkazům ducha, nýbrž spíše slepému pudu, a tak se člověk stydí za ony ústroje, ne že jsou pohlavní, ale že nejsou ovládány vůlí, a proto je stále ukrývá před vlastním i cizím pohledem.¹³ Nestydí se člověk za své tělo, ale za nedokonalost své duše. Nestoudnost je záliba v nedokonalosti. A protože krása je jasná dokonalost, protiví se nestoudnost podstatě umění. Co jest nestoudné, jest ošklivé.

Pornografie lže krásu. - Nestoudnost ji vraždí.

10.

Etický čin je pozitivní kon vůle. Líbí se nám skutky, v nichž vyniká síla vůle. Líbí se nám mravní hrdinství. Hrdinství je tím větší, čím tvrdší boj, čím těžší překážky. Hrdinství čistoty je nejtěžší. Boje čistoty jsou nejurputnější. Boje neustálé. A zřídka vítězné. K nim třeba je vůle nejsilnější. Čistota je ctnost nejkrásnější.

¹³ Dr. Magnus Künzle, Ethik und Ästhetik, Herder, Freiburg im Br. 1910, S. 241.

¹⁴ Ke které hodnotě vzhlíží člověk čistý a kterou zdůrazňuje svou čistotu? Jest to ona záře, jež zalévá vše, co je v neprostředním spojení s Bohem nejvyšším svatým a jež v sobě chová především to, na čem spočívá odlesk svatosti: ta záře stkví se před zraky čistého a k ní obrácen žije. Slávu tváře, před níž zní trojnásobné Sanctus andělů, s níž žádná nehodnota není slučitelná a již jisté nehodnoty zvláště odporují, slávu té tváře chápe čistý v její jasné, zářivé a neposkvrněné

To nechápou jen ti, kteří v čistotě vidí něco záporného nebo nepřirozeného. Tomu nerozumí jen ti, kteří myslí, že čistota je nedostatek a nepřítomnost lásky. Tomu se posmívají jen zbabělci, kteří nedovedou žít jinak než ve stádě.

Čistota je vrchol lásky. Sv. Augustin napsal: »Castus ille est, qui amorem exclusit ignemque igne spiritus extinxit.« (Serm. de summo bono.)

Čistý přemáhá lásku láskou, lásku nižší láskou vyšší. Čistý zhaší oheň ohněm, oheň vášní ohněm vůle. Čistota je vyšší láska.

Vyšší lásku má vědec, jenž z touhy po pravdě opouští radosti rodinného života. Vyšší lásku má umělec, jenž volí vavřín a zříká se růží. Vyšší lásku má kněz, jenž osobní štěstí obětuje pro hlubší a svo-

kráse a jí se cele oddává. Oddání této záři je právě podstatou čistoty. Nyní lépe chápeme, proč čistý člověk žije zvláštním způsobem v přítomnosti Boží. Jeho obličej je obrácen k Bohu a on odmítá vše, co by ho mohlo přiměti, aby prchl před tváří Boží, a co by jakkoliv odporovalo Bohu a co by před očima Božíma nemohlo obstát. Není možno určití nějakou »specielní« hodnotu, jejímž přijetím se stává člověk nositelem čistoty. Čistota jest spíše známka všech pravých hodnot přiměřená jejich výši a jeví se na nich tím více, čím neprostřednější jest jejich vztah k Bohu a k oblasti svatosti. K opravdu kladné, plné a z ducha zrozené ctnosti čistoty náleží však podstatně nejen pochopení obecného lesku pravých hodnot, nýbrž také pochopení zářné slávy toho, co je svaté, onoho světla, jež jest vlastní jen nadpřirozenou, a oddání právě této hodnotě. - *Dietrich von Hildebrand, Reinheit und Jungfräulichkeit, Kösel & Pustet, München 1933, S. 65—67.*

bodnější péči o duše svěřené. Láska je hledání hodnot. Láska je vzestup od hodnot nižších k hodnotám vyšším, jak vykládá Plato na klasickém místě Symposia. Od hodnot vyšších pak vede cesta lásky k Hodnotě hodnot, k Bohu.

11.

Čistota je svoboda. Čistota je velikost. Čistota je krása. To nepravím, abych odůvodňoval bezženství. To nepravím, abych je doporučoval kde komu. Borovice roste na skále, vrba u potoka. Leknín v rybníku, protěž na vrších alpských. Jsou-li rostliny individuální, tím spíše lidé. Panictví není ctnost pro každého. »Qui potest capere, capiat,« řekl Pán. Jest jasno, jak doufám, že jen panictví dobrovolné a radostné je krásné. Jen vyšší láskou vykoupená ctnost, jen vyšší láskou překonaná všednost jest krásná.

Panictví nedobrovolné, z cizí vůle či zvůle, nemá etické ani estetické ceny.

Není ani dobré ani krásné, co se protiví ideálu lidské svobody.

Dokonalá vůle, ovládající život vítězně a trvale, je ctnost.

Dokonalá vůle, nejvyšší síla v člověku, vedoucí jeho kroky k světlu, je krása.

Dokonalá vůle, podřizující se vůli dokonalejší, je poslušnost.

Dokonalá vůle očištěná ode vší chtivosti a sobectví je chudoba.

Čistota, poslušnost a chudoba jsou ctnosti evangelické. V nich se vrcholí lidské mravní úsilí. V nich bleskem září krása života řeholního. Řekl bych raději: krása šťastného života řeholního.

Nešťastný život řeholní není zajisté vrcholem mravnosti, ale hořkým omylem a trudným vyhnanstvím. To pravím nestranně nechtěje býti ve věci té moudřejší než na příklad sv. Terezie, jež napsala o nešťastných řeholnicích:

»Opustily svět, aby unikly jeho nástrahám, přišly v naději, že budou sloužiti Pánu, ale místo světa jednoho najdou jich deset; nevědí, jak zvítěziti, ani kde najíti opory. Mládí, smyslnost, démon je svádějí k mnohým na oko ctnostným, ale ve skutečnosti světským činům. Žalostný klam, podobný v jistém smyslu zaslepenosti bludařů. Ti nešťastníci schválně zavírají oči před světlem a chtějí namluviti světu, že mají svou vlastní pravdu a že jsou o ní přesvědčeni. Nejsou však přesvědčeni o ničem; vnitřní hlas jim připomíná jejich blud.¹⁵

12.

Čistota není jen květem klášterních zahrad. Je třeba, aby rozkvétala i v zákoutích světa a všecko naplnila svou vůní.

Myslím na ty, kterým osud ji uložil. Myslím na mladé muže, kteří nemají postavení, aby se mohli

¹⁵ Marcel Bouix, *Vie de Sainte Thérèse écrite par elle-même*, Paris 1920, Librairie Victor Lecoffre, p. 58.

oženiti, na dívky, které se neprovdaly, na ženy, které ovdověly, na choré a zmrzačené a na všechny, kteří z jakékoliv příčiny nemohou vstoupiti v manželství. Křesťanská etika jim ukládá pohlavní zdrženlivost.

S tím závazkem souvisí řada otázek hygienické kasuistiky. Řada těžkých problémů sexuálních. Problém výživy a výchovy četných dětí, problém prostituce, vždy žhavý, dokud se mužové nebudou moci dříve ženiti než ve třiceti letech, problém venerických nemocí souvisící zřejmě s problémem prostituce tajné i veřejné, problém eugenický, který je kladný i záporný, kladný, jde-li o zdravé a zdatné potomstvo, záporný, jde-li o boj proti požívačnosti, alkoholismu a tuberkulóse.

Jediným a pravým lékem ve všech těchto chorobách a zápasech lidstva je silná vůle. Silnou vůli zachovati a utvrditi je nejvyšším úkolem. Výchova mozku selhala. Ukázalo se, že odborné vědění člověku neprospěje, nedovede-li mravně žíti.

Silné vůle je třeba mladému muži od prvních šlehů puberty až do chvíle, kdy se zasnubuje. Má-li ji, rozřešil problém prostituce, venerických nemocí a má naději, že stejně šťastně rozřeší i otázky manželské hygieny, neboť muž vůle je muž střídmy a pracovitý. Dítka jeho nebudou obtíženy hříchy otcovskými, a bude-li jich mnoho, dovede je uživiti a vychovati.

Je třeba znovu objevovati krásu zapomenuté všednosti. Hledati poklady skryté v poli. Vraceti člověku víru. Štěstí budoucích pokolení vytryskne z víry

a z kultury duše. Budoucí pokolení pozdvihnou zašlapanou ideu čistého lidství, vyzpívají krásu lidské svobody, možnost oběti a odřikání, vznešenost pohlavní čistoty. A tak rozžehnou spasné světlo v ruku těch, kteří ve tmách tohoto světa hledají člověka.

O b s a h

Smysl života 9

Zdraví 32

Láska 69

EDICE JITRA SVAZEK 8

Dominik Pecka: Tajemství života. Aforismy. - Třetí vydání. Vydalo Ústředí katolického studentstva v Praze I., Husova ulice č. 8. Vytiskla Československá akc. tiskárna filiálka v Čes. Budějovicích ve 2.000 výtiscích na podzim r. 1939.

V EDICI JITRA JIŽ VYŠLO:

1. D. Pecka: Tajemství života
1932 Rozebráno
 2. Charitate Christi Compulsi
český překlad encykliky
1932 Rozebráno
 3. D. Pecka: Svatí a lidé
1933 4'50 K
 4. M. Krejza: Gotické květy,
básně 1933 6'— K
 5. Dr. B. Chudoba
Dr. J. Vašica
Dr. Z. Kalista
Dr. A. Kuťal
Dr. J. Racek
1934 Rozebráno
- BAROKO
6. D. Pecka: Tajemství života,
II. vyd. 1935 Rozebráno
 7. Fr. Lazecký: Odění Královské
1937 Rozebráno
-
-
-
-
-